

UPPSALA
UNIVERSITET

Arkivet – en resurs för skolan?

En arkivpedagogisk studie utifrån arkivens samarbete med skolan

Johanna Anderson

Institutionen för ABM

Uppsatser inom arkivvetenskap ISSN 1651-6087

Masteruppsats, 30 högskolepoäng, 2017 nr 165

Författare/Author

Johanna Andersson

Svensk titel

Arkiven– en resurs för skolan?

English Title

Archives – a resource for school?

Handledare/Supervisor

Marie Steinrud

Abstract

This thesis focuses on the cooperation of the archive and the school.

The theoretical framework is socio-cultural perspective. The main method used is qualitative interviews with employees at the archives. I have studied three different archives which, in cooperation with the school, conduct archival education. In addition to the interviews I have participated in two observations.

The research found that there was a great interest in the school to participate in the archive's educational work. Factors such as stress for the teachers and too few archive educational resources adversely affect the archive education mission. The views look different, but the goal is to present archives to the students and provide a positive experience. The fact that archives are to be regarded as an obvious place of visit, was the democratic right of citizens, and that information is being discussed what the archives want to convey to archive education. The archival material used by the archives has a clear link with the curricula and places great emphasis on teaching source criticism.

Ämnesord

Arkivpedagogik, arkiv, lärande, arkivhandlingar, skolan

Key words

Archive Education, Archives, Learning, Archives, School

Innehållsförteckning

Inledning	5
Bakgrund: Vad är arkivpedagogik?.....	6
Disposition	10
Syfte och frågeställning	10
Forskningsöversikt	11
Teoretiska utgångspunkter.....	14
Metod	16
Källmaterial	16
Halvstrukturerad intervjuform	18
Undersökning	20
Intervjuerna	20
Landsarkivet	21
Kontakt med skolan	21
Vad väljer arkiven att visa?	22
Observationer	24
Utmaningar	28
Landstingsarkivet (numera Regionarkivet)	29
Kontakt med skolan	30
Vad väljer arkiven att visa?	31
Utmaningar	33
Stadsarkivet och Folkrörelsearkivet	33
Kontakt med skolan	34
Vad väljer arkiven att visa?	36
Utmaningar	38
Slutdiskussion	40
De arkivpedagogiska visionerna	40
Arkiven om kontaktskapandet	42
Mötet med eleverna	45
Arkivmaterialet	47
Sammanfattning	52
Käll- och litteraturförteckning	53
Bilaga 1	56

Inledning

I Läroplanen för gymnasieskolan (Gy11) står det beskrivet under centralt innehåll för ämnet historia, att eleverna ska granska och tolka historiskt material, exempelvis arkivmaterial, databaser och pressmaterial. Det i syfte att ha som utgångspunkt för behandling av historiska frågeställningar.¹

En vanlig schablonbild är att den främsta arkivbesökaren är en pensionerad släktforskare och arkiven inte lockat till sig den yngre publiken ännu. Men stannar man upp och tänker efter med läroplanernas hänvisningar i minnet så häpnar man över vilken otrolig tillgång arkivet med dess dolda skatter måste vara för skolan. Man kan till och med dra det ännu längre och proklamera att det är en demokratisk rättighet att presentera arkiv för eleverna. Tidigare har arkivverksamheten befunnit sig lite i skymundan, men på senare tid har ett uppsving skett i ämnet, vilket framför allt gör sig synligt i en rad tv-program. ”Vem tror du att du är”, ”Fröken Frimans krig”, ”Det sitter i väggarna”, ”Allt för Sverige” och ”Historieä-tarna” är några exempel på populära tv-program som alla på ett eller annat vis är kopplade till arkiv.

Då arkivet är en del av vårt kulturarv, en rättighet som varje medborgare bör bli presenterad för och som jag anser vara stor tillgång för undervisningen i skolan, vore det ju sorgligt om den enorma inlärningsmöjligheten gick i förlust av den anledningen att arkiv anses som okänt.

Läroplanen för grundskolan anger i ämnet Historia att:

Undervisningen ska stimulera elevernas nyfikenhet på historia och bidra till att de utvecklar kunskaper om hur vi kan veta något om det förflutna genom historiskt källmaterial och möten med platser och människors berättelser. Eleverna ska genom undervisningen även ges förutsättningar att utveckla

---

¹ Skolverket>Läroplaner ämnen & kurser>Gymnasieutbildning> Läroplan för gymnasieskolan. s.78

förmågan att ställa frågor till och värdera källor som ligger till grund för historisk kunskap. Undervisningen ska vidare bidra till att eleverna utvecklar förståelse för att varje tids människor måste bedömas utifrån sin samtids villkor och värderingar.²

Att skolvärlden har fått upp ögonen för värdet med att samarbeta med arkiv kan som tidigare nämnt läroplanerna tala för. Det jag vill ta reda på är hur samarbetet mellan arkivinstitutionerna och skolan ser ut.

Att arkivet med dess värdefulla samhällsinformation skulle vara en resurs för skolan, går inte att förneka. Det ska jag med glädje återkomma till under arbetets gång.

Bakgrund: Vad är arkivpedagogik?

I slutet av 1980-talet och i början av 1990-talet förändrades arkivets roll i samhället. Med utredningen *Öppenhet och minne- arkivets roll i samhället*, slog man fast att arkivverksamheten utgjorde en del av kulturpolitiken och arkiven ingick nu som en del av det nationella kulturarvet. Beslut togs att arkivinstitutioner nu skulle bli mer tillgänglig och öppna för allmänheten. Utredningen *Öppenhet och minne* blev startskottet för förändring inom arkivverksamheten, men ändå tog det några år innan man specifikt talade om arkivpedagogik.³ Det har numera blivit allt vanligare att arkiven arbetar aktivt och målmedvetet med att föra in arkiv i skolorna genom att erbjuda skolorna olika former av redskap. Vad som sedan tidigare däremot varit desto vanligare är att skolorna själva tar kontakt med arkivinstitutioner för att få göra studiebesök, rundvisningar, lärare söker stöd för att driva lokalhistoriska projekt och elever, vilka arbetar på sitt specialarbete kan behöva

---

² Skolverket>Läroplaner ämnen & kurser>Grundskola>Historia> Kursplanen i historia. S. 2

³ Slutrapport: Nationellt uppdrag inom arkivpedagogik 2006- 2008, s.9

hjälp och stöttning. Med tiden har arkiven utvecklat sin verksamhet med att underlätta elevernas forskning, som att erbjuda handledning och ämneskataloger.⁴

Dock är det många skolor och arkiv som fortfarande inte har upptäckt varandra, och de som har upptäckt varandra kanske skulle vara i behov av en vidare utveckling i sitt samarbete.

En enkätundersökning som Eva Sjögren och Catarina Lundström utförde med syfte att undersöka hur samarbetet fungerade mellan arkiv och skolan i landet, visade att de arkiv som svarade, var det endast hälften som var villiga att arrangera studiebesök för skolklasser på alla stadier. Det var ännu färre svarande arkiv som hade bearbetat någon form av studiematerial för skolklasser och uppsökande verksamhet var det endast enstaka arkiv som bedrev. Det bör dock påpekas att det framkom av undersökningen att mycket av arkivens ljumma relationer till skolvärlden var resultatet av en resursfråga.⁵

Även om yrkesbeteckningen Arkivpedagog känns rykande färsk så har den sina anor från 1980-talet, då det äskades pengar för att projektanställa arkivlektorer i syfte att arbeta mot gymnasium och högskola. Intresset för barns och ungdomars deltagande i kulturarbetet började alltmer växa fram under 1990-talets mitt. Det var på de yngre åldersklasserna som fokusen nu riktades. 1994 års läroplan för grundskolan gav även påtryckningar för ett närmande mellan arkiv och skola.⁶

Vid samma tid, mitten av 1990-talet, började Skånes Arkivförbund att söka pengar till skolverksamheten. Förutom att testa enstaka metoder så ville man anställa en person, vilken skulle med pedagogiskt och utåtriktat arbetssätt närma sig skolorna. Här fanns en tanke att denna person skulle förutom att vara tillgänglig till lärarna, även på ett pedagogiskt sätt vidareutveckla både egna och andras redan beprövade metoder, för att finna nya vägar. Det viktigaste var att skapa en dialog med både lärare och elever, att vara lyhörd till deras önskemål, samt att vara behjälplig till skolans initiativ till arkivprojektet. Arkivpedagogen skulle

---

⁴ Sjögren & Lundström (2001) s. 7

⁵ Sjögren & Lundström (2001) s. 9

⁶ Sjögren & Lundström (2001) s. 91

vända sig till alla åldersgrupper, från lågstadiet till högskolan. Men tonvikten skulle ligga på mellanstadiet.⁷

Skånes Arkivförbunds försök att etablera arkivpedagog, gav med tiden frukt, vilket har resulterat i tillkomna tjänster runt om vid landets arkivinstitutioner.⁸ Syftet med att införa ett arkivpedagogiskt arbetssätt var att genom arkivet bidra till lust och lärande. Genom den arkivpedagogiska verksamheten fanns även en strävan att verka integrerat, samt visa på sammanhang i tid och rum.⁹

Så vad gör en arkivpedagog?

Det är inte helt ovanligt att arkivpedagogen i sällskap med sin arkivväska lämnar arkivet och möter eleverna på hemmaplan. I arkivväskan finns fullt med kopierade arkivhandlingar. Det kan röra sig om fint inbundna husförhörslängder, tidningsklipp, skolmatsedlar, röntgenbilder, uppteckningar av sägner, pergament där blodådror syns, kopiablad med futharkens runor, ransoneringskort, stålpenor och bläck, samt mycket annat som exemplifierar *varför* och *hur* man kunnat bevara informationen genom tiderna. Ofta försöker arkivpedagogen anpassa materialet så det ska passa just den klass man möter.¹⁰ Det gäller även själva upplägget med information om arkivinstitutionerna och gruppuppgiften.

Även om klassrumsbesöken hör hemma på alla skolans stadier så utformas själva stoffet efter ålder och kunskap. Man kan säga att ett besök på högstadiet går till på ett likvärdigt vis som på gymnasiet. Lite mindre vikt läggs i regel på informationen kring de olika arkivinstitutionerna och deras samlingar. Enklare är även frågorna som hör till dokumenten. För mellanstadiets del är informationen som rör arkivinstitutioner, offentlighetsprincip och källkritik något mer nedtonad. Större vikt läggs istället på skrift och information, och man berör frågor kring varför man sparar handlingar för framtiden. En arkivlektion kan på mellanstadiet se ut på följande vis: För att eleverna ska kunna knyta an till informationsöverföring och arkiv, inleds lektionen med en kort genomgång av skriftens historia. Eleverna kan få i uppgift att tyda en runinskrift eller med hjälp av runalfabetet, få

---

⁷ Sjögren & Lundström (2001) s. 93

⁸ Sjögren & Lundström (2001) s. 94

⁹ Sjögren & Lundström (2001) s. 95

¹⁰ Sjögren & Lundström (2001) s. 101

skriva sitt namn. Eleverna får i samband med uppgiften veta mer om runstenar och runinskrifter som ligger i närområdet.¹¹

En annan möjlighet finns även att skolklasser besöker arkiven. Där på plats får de en chans att insupa hela arkivatmosfären i dess helhet.

Ett nyare sätt att närma sig arkiv är att ta den digitala vägen. Att använda sig av databaser baserade på arkivmaterial eller databaser med information om arkivbestånd kan vara ett stort hjälpmedel i skolarbetet. För att ta exempelvis Nationell Arkivdatabas, NAD, som erbjuder över 40 000 arkivförteckningar och 200 000 arkivbilder som inte bara för arkiv utan även bibliotek blivit ett sökverktyg i dagligt bruk.¹² Riksarkivet/ARKIONS projekt *Arkivinformation i skolan*, är ett databasprojekt som startats i syfte för att medföra att skolans elever får ökad tillgång till personhistoriskt material. Utifrån resultatet av ett projekt utfört av skolor i Lindköpingstrakten, var denna form av digitaliserade uppgifter som undervisningsmaterial uppskattat bland eleverna.¹³

Inom de flesta områden är kritisk granskning och reflektion nödvändig för att det ska ske en utveckling inom de flesta områden, även inom det arkivpedagogiska fältet fast det har betraktats som en framgångssaga. Med arkivpedagogikens koppling till skolan har kritik framkommit som rör ansvarsfrågan över undervisningen när det finns många kompetenta lärare. Även ifall arkiven verkligen ska ta till uppgift att utbilda skolelever då det finns andra viktiga verksamhetsfält inom arkivsektorn. De arkivpedagogiska metoder som använts i samverkan med skolan har även fått kritik. Kritikerna menar att arkivpedagogerna bidrar till att osynliggöra delar av historien för samtiden då de väljer att använda sig av sådant material som på egen hand berättar någonting. Kritikerna anser att det behövs många fler slags dokument för att ge en rättvis bild av arkivforskningen.¹⁴

---

¹¹ Sjögren & Lundström (2001) s. 103- 104

¹² Sjögren & Lundström (2001) s. 132

¹³ Sjögren & Lundström (2001) s. 133

¹⁴ Slutrapport: Nationellt uppdrag inom arkivpedagogiken 2006- 2008, s.13

Disposition

Uppsatsen är disponerad på följande vis, bakgrund till arkivpedagogik är placerad i ett tidigt stadium för att läsare som inte är särskilt bekant med ämnet ska kunna skapa sig en större uppfattning om arkivpedagogik. Syfte och frågeställning, samt forskningsläget vilken presenterar relevant forskning för uppsatsen, kommer sedan för att läsaren tidigt ska skapa en uppfattning om uppsatsens kommande innehåll. Därefter följer teoretiska sammanhang som presenterar det sociokulturella perspektivet som på ett teoretiskt vis ramar in uppsatsen. Efter teoretiska sammanhang följer metod- avsnittet, där den kvalitativa metoden och det källmaterialet som använts får en närmare orientering. I undersökningsdelen redovisar jag uppsatsens frågeställningar utifrån intervjuerna. Däri kommer jag även att redovisa de två observationstillfällena som jag närvarade vid. Jag lyfter sedan fram och diskuterar mina resultat i en slutdiskussion och avslutar uppsatsen med en sammanfattning.

Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur arkiven arbetar med arkivpedagogik utifrån kontakt med skolan och hur kontakten mellan skolan och arkiven ser ut. Jag kommer att utgå ifrån ett användarperspektiv, hur arkiven väljer att arbeta arkivpedagogiskt med skolan.

Mina frågeställningar är därmed:

- Hur jobbar arkiven med skolan?
  - Hur ser kontakten ut med skolan?
  - Hur ser visningen ut?

- Vilken respons får visningen av elever och lärare

- Hur jobbar arkiven pedagogiskt?
  - Vad vill arkiven förmedla med arkivpedagogiken?
  - Vilken typ av material använder sig arkiven av?
  - Vilka skillnader/likheter finns mellan arkivens arbetssätt i det pedagogiska arbetet?

Forskningsöversikt

I den statliga utredningen vid den tiden, en samlingsbeteckning för Riksarkivet och landsarkiven, *Arkiv för alla - nu och i framtiden* (SOU 2002:78), kungörs att Arkivverket ska i sitt uppdrag verka för samordning mellan arkivinstitutioner från alla sektioner. Arkivverket ska även stötta, samt agera rådgivare för nybildade arkivpedagogiska projekt runt om i landet. Arkivverket ska även verka för hela samhället, och då särskilt inräknat barn och ungdomar, människor med annan kulturell bakgrund än den svenska, samt människor med funktionshinder, att använda arkiven i dess egenskap som arkivbildare, forskare och besökare.¹⁵ *Bilden av arkiv* är en rapport utgiven av Arkiv- och informationsvetenskap vid Mitthögskolan. Rapporten behandlar arkivens anspråkslösa plats i samhället. Annica Renud jämför vilken plats de tre aktörerna bibliotek, museum och arkiv tar i vårt informationssamhälle. Hon menar att biblioteken har avancerat sin sökbarhet med exempelvis databaser som Libris, och att museerna har lärt sig att behärska scenografi för att på effektivare vis kunna gestalta sina samlingar. Då både biblioteken och museerna har genom ett vinnande koncept lärt sig att marknadsföra sina kulturprodukter, så förefaller dock arkiven fortfarande rätt anonyma även om de öppnat upp för skolklasser att göra studiebesök.¹⁶ Att arkiv bör betraktas som en självklarhet i dagens samhälle tar Lennart Ploom och Olle Månsson fasta på i sin arti-

---

¹⁵ Arkiv för alla - nu och i framtiden (SOU 2002:78) s. 15-16

¹⁶ Bilden av arkiv. Rapport/ Arkiv- och informationsvetenskap vid Mitthögskolan (1999), s.10

kel *Arkiv för alla*, där de resonerar kring arkivets förhållningssätt gentemot användarna. De hävdar att arkiv angår alla och de har närmat sig det målet då de har socialiserat sig till sin omvärld.¹⁷ *Historia på riktigt!- arkivpedagogik i praktiken* skriven av Eva Sjögren och Catarina Lundström är vad man kan säga en revolutionerande bok inom arkivpedagogiken. Sjögren och Lundström har valt att fokusera arkivpedagogiken till barn i skolan, samt hur samarbete mellan skola och arkiv kan se ut. Även då fokusen är riktad på samarbetet mellan skola och arkiv vill författarna även betona att den arkivpedagogiska verksamheten även vänder sig till vuxna. Sjögren och Lundström menar att först vända sig till barn, kan vara en väg att även nå vuxna.¹⁸

Krumelurer i arkiven- en pedagogisk resurs är skriven av Karin Sjöberg, i syfte att med hjälp av skönlitteratur väcka ett större intresse för arkiven genom att förmedla dess spännande innehåll genom ett lustfyllt sätt. Den främsta målgruppen som boken vänder sig till är lärare och lärarstudenter, vilka önskar att använda sig av kulturhistoriskt material i undervisningen. Sjöberg lyfter den rådande problematiken med att i samhället spelar arkivet en central roll. Då arkiven lagrar och tillhandahåller viktig samhällsinformation för samtid och framtid, är det beklagligt att arkivens verksamhet kan uppfattas som anonyma för folk i allmänhet.¹⁹

Beata Losman vill i sin artikel lyfta användandet av lokala arkiv, d.v.s. föreningsarkiv, kommun- eller landstingsarkiv. Losman menar att det med dagens läroplaner för grundskolan och gymnasiet, finns ett krav eleverna att självständigt söka efter information, med andra ord utforska. Då kommunarkiven befinner sig på samma ort som diverse skola, kan den erbjuda historiskt perspektiv på dagens händelser.²⁰

Något som Patrik Johansson i sin uppsats ”*Att tolka spåren från det förflutna Innebörder, lärande och meningsskapande av historisk källtolkning i gymnasiet*”, kritiserar är elevernas naturliga sätt i tolkning och användandet av historiska källor. Johansson menar att de krav vilka ställs inom historieämnet och historievetenenskapen leder till att eleverna drar felaktiga slutsatser. Då det förväntas ett histo-

---

¹⁷ Ploom & Månsson (2003)

¹⁸ Sjögren & Lundström (2004) s. 159

¹⁹ Sjöberg (2007) s.9

²⁰ Losman (1997) s. 57

riskt tänkande i historieämnet, kan det uppstå olika typer av problem för eleverna då de oftast har minimal erfarenhet av historisk källtolkning och elevernas uppfattning kan bli att arbetet med primärkällor upplevs som onödigt då det finns historieläroböcker.²¹

Inom arkivvetenskapen finns några uppsatser som undersökt arkivpedagogik och tillgängliggörande. Karin Lundbäck har i sin masteruppsats *Arkiv för vem? En undersökning om arkivpedagogik och tillgängliggörande* undersökt arkivens roll i samhället med fokus på arkivpedagogik. Likt min undersökning, har Lundbäck studerat hur arkiven diskuterar kring skolbesök.²² En skillnad mellan Lundbäcks och min undersökning beträffande kontaktskapandet mellan arkiv och skolan, är att Lundbäck kommit fram till att de arkiv hon studerade förhöll sig avvaktande till att kontakta skolan. Lundbäck menar att arkiven var av inställningen att ”de får kontakta oss”.²³

Petra Mansfield undersöker tillgängliggörande och arkivpedagogik i sin uppsats *Arkivens dag- En bildande erfarenhet eller marknadsföring?* Mansfield har i sin undersökning valt att rikta fokus på Arkivens dag och fastställer att arkivinstitutionerna inte har som avsikt att använda Arkivens dag i utbildningssyfte utan ska snarare bidra till att intressera allmänheten för arkiv.²⁴

Kerstin Abukanfusa har som syfte med sin artikel *Var i Sverige ligger Riksarkivet?* att lyfta de möjligheter skolan har vid ett samarbete med arkiven. Bland annat argumenterar Abukanfusa för arkivhandlingarnas pedagogiska värde.²⁵ I artikeln *Arkivpedagogik- med ett mångkulturellt perspektiv*, diskuterar Kenneth Awebro arkivpedagogiken utifrån ett internationellt perspektiv. Awebro menar att det måste ske en utveckling inom den internationella arkivpedagogiken för att på så vis stärka individernas självkänsla, individuellt, historiskt och kollektivt.²⁶ Inom den pedagogiska verksamheten har *Skånes Arkivförbund* utfört ett nationellt uppdrag mellan åren 2006- 2008. Visionerna bakom uppdraget är att arkivpedagogi-

---

²¹ Johansson (2014) s.14

²² Lundbäck (2012), s.49

²³ Lundbäck (2012), s.50

²⁴ Mansfield (2014) s.56

²⁵ Abukanfusa (1988) s. 81

²⁶ Awebro (2004) s. 116

ken ska ha en fortsatt utveckling i Sverige.²⁷ Helena Ulfner har i sin uppsats Arkivpedagogik- nödvändig verksamhet eller kostsam sandlådeverksamhet? Valt att problematisera arkivpedagogiken utifrån tre delar- skolan, arkiven och det som ska förmedlas, där har Ulfner låtit skolan presentera de presumtiva användarna.²⁸

Kate Theimer har i sin antologi *Outreach*, koncentrerat sig på att hitta innovativa metoder som bidrar till att locka nya besökare till arkiven. Den innovativa metod som används är både baserat teknik och webben men sker även ansikte mot ansikte.²⁹ Att bedriva arkivpedagogiskt arbete utanför arkivinstitution har i en studie utförd i Portland, Oregon visat utge goda resultat. Syftet med studien var att väcka allmänhetens intresse och medvetenskap om arkiv, samt att försöka nå ut till den inte erfarna arkivbesökaren.³⁰ Det arkivpedagogiska projektet introducerades på samlingsplatser i samhället, pubar.³¹ Responsen från allmänheten var att det upplevades positivt att komma i kontakt med primärkällor i jämförelse med att läsa om historiska händelser från en lärobok eller på internet, att möta andra människor och dela historier, men även att bli medveten om den lokala historian.³²

Då uppsatsen kommer att koncentrera sig kring samarbetet mellan arkivinstitutioner och skola i en svensk kontext, har teoretiker och forskare använts i uppsatsen som på bästa vis belyser området. De slutsatser ur den tidigare forskningen som jag tar med mig till min undersökning är de positiva effekterna det arkivpedagogiska arbetet har medfört för arkivinstitutioner, skola och för samhället i stort.

Teoretiska utgångspunkter

Utgångspunkter för den här uppsatsen är ett av sociokulturellt perspektiv.

Eftersom det sociokulturella perspektivet går ut på mänskligt tänkande samt lärande, i så väl det pedagogiska rummet som utanför, kan uppsatsens syfte stämmas överens med det sociokulturella perspektivet på ett förenligt vis.

---

²⁷ Slutrapport: Nationellt uppdrag 2006- 2008 s.3

²⁸ Ulfner (2001) s.2

²⁹ Theimer (2004) s.7

³⁰ Theimer (2004) s.13

³¹ Theimer (2004) s.15

³² Theimer (2004) s.23

Grundaren bakom det sociokulturella perspektivet, var en psykolog vid namn Lev Vygotsky. Med sina teorier ville Vygotsky förklara människans utveckling och hur det i förhållande till samspelet mellan handling och tänkande visade sig påverkas. Han har gjort sig känd genom att vara den första psykologen i sin tid att hävda att kultur var en del av var människas natur.³³ Vygotsky blev tidigt präglad utav Marx samhällsteorier, om historisk materialism. Vygotsky var den första att tillämpa dessa teorier om hur människans natur påverkas av de förändringar som sker i samhället, och i var individs liv på historisk sikt.³⁴

Vygotskys teorier handlar i högsta grad om barns lärande, och någon som har vidareutvecklat Vygotskys teorier är Roger Säljö, pedagog vid Göteborgs universitet. Angående lärande så hävdar Säljö att lärande inte enbart kan begränsas till miljöer som skola och utbildning, utan lärandet förvärvar vi även i andra sammanhang, som på arbetsplatsen, med familj, bland vänner och bekanta. Med andra ord i miljöer som inte har som huvudsakligt syfte att förmedla kunskap. Lärandet pågår ständigt där interaktion mellan människor pågår, som vid samtal vid middagsbordet och cafébesöken, eller vid andra olika sammankomster.³⁵ Mer om lärandet och kunskap diskuterar Säljö att skolan har skapat en bild av att undervisningen präglar mänsklig kunskapsbildning men Säljö vill lyfta fram de pedagoger som finns i samhället, personkontakt som sker vardagligt genom kommunikativa och fysiska aktiviteter. Alltså de möten mellan människor och de samtal som äger rum, vilka har en kunskapsbringande funktion. Det Säljö menar är att förutom genom undervisning i skolan finns det betydligt fler miljöer där människan får kunskap.³⁶

Sociokulturell är en term som Säljö använder sig av för att analysera lärande och reproduktion av kunskaper och färdigheter. En av det sociokulturella perspektivets utgångspunkter är att det handlar om lärande och mänskligt tänkande, ligger intresset i utifrån hur grupper och individer tillägnar sig och använder kognitiva och fysiska resurser. I ett sådant perspektiv är det främst samspelet mellan individ

---

³³ Vygotsky (1978), s.12

³⁴ Vygotsky (1978), s.7

³⁵ Säljö (2000) s.12

³⁶ Säljö (2000), s. 13

och kollektiv som är i fokus.³⁷ En grundtanke i ett socialt perspektiv är att det är interaktion och kommunikation människor emellan som är det avgörande. Socio-kulturella resurser skapas och förs vidare genom kommunikation.³⁸ Människans sätt att uppföra, kommunicera, tänka och uppfatta verkligheten omkring oss, är formade av sociala och kulturella erfarenheter, vilka till skillnad från naturen inte kan förklaras med hänvisning till genetiska programmerade beteenden, reflexer eller instinkter. Människa anpassar sig inte passivt till de förutsättningar som finns, utan skapar sin omvärld där hon utvecklas och skaffar sig lärdomar om den värld hon har skapat.³⁹

Om kunskap diskuterar Säljö att ur ett sociokulturellt perspektiv kan den inte förstås genom ett neutralt betraktande. Utan kunskap kommer genom sociala kontexter och är knuten till handling och argumentation. Genom att engagera sig aktivt hanterar, ser och förstår man världen på ett särskilt sätt.⁴⁰

Metod

Källmaterial

I uppsatsarbetets begynnelse, då det var dags att gå från ide till handling hade jag beslutat mig för att ta reda på hur arkiven arbetar med arkivpedagogik. Av Uppsala arkivinstitutioner valde jag att undersöka hur Landsarkivet, Landstingsarkivet, Folkrörelsearkivet/Stadsarkivet arbetar arkivpedagogiskt med skolan, för de kan räknas som de mest framträdande arkiven i Uppsala. Jag hade även ägnat mig åt lite förberedande forskning via deras hemsidor som informerar om att de utför arkivpedagogisk verksamhet. Beträffande Landstingsarkivet hade jag under hösten 2016 utfört min praktik, i och med det hade jag fått en del insyn i deras pedagogiska projekt samt etablerat en kontakt. Folkrörelsearkivet fanns det från början inga planer på att ingå i undersökningen, utan resulterade i en bonus då jag vid kontakt med Stadsarkivet fick veta om deras samarbete med arkivpedagogiska

---

³⁷ Säljö (2000), s.18

³⁸ Säljö (2000), s.22

³⁹ Säljö (2000), s.35

⁴⁰ Säljö (2000), s.26

projekt. I undersökningen var jag även intresserad av ifall skolan gjorde någon återkoppling till arkivbesöket senare i undervisningen. Av de inblandade arkiven fick jag kontaktuppgifter till lärare som har till vana att regelbundet delta i arkivpedagogiskt arbete med sin klass. Jag kontaktade tre lärare med liknande frågor. Till den lärare som är verksam i Enköping fick jag justera frågorna något så de skulle passa in till projektet som bedrivs i Enköping. Resultatet av de svar jag fick blev en besvikelse. Jag fick svar ifrån två av de tre lärarna och tyvärr visade det sig att svaren på frågorna var så svaga att de inte tillförde undersökningen något. Istället blev intervjuerna den huvudsakliga metoden för undersökningen.

Första kontakten togs genom att jag skickade e-post till samtliga arkiv, förutom till Landstingsarkivet där jag redan förhört mig och bokade tid för intervju. I e-postmeddelandet presenterade jag mig själv, informerade om uppsatsens syfte och förhörde mig om en intervju kunde vara möjlig. Jag fick omedelbart svar från Landsarkivet och Stadsarkivet att de kunde tänka sig ställa upp på intervju. Det var i samband med den första kontakten som Stadsarkivet meddelade om att de ingick i ett samarbete med Folkrörelsearkivet och att även den samarbetsparten kunde vara med på intervjun. Efter att fått positivt besked från samtliga arkiv, bokade jag in tid för intervju en månad framåt i tiden.

Den kvalitativa metoden för undersökningen som genomfördes i den här uppsatsen var observationer och intervju som teknik. Staffan Larsson diskuterar kvalitativ metod i *Kvalitativ analys- exemplet fenomenografi*, där han förklarar det som beskrivande egenskaper hos något. Alltså hur något är beskaffat. Larsson menar även att kvalitativ metod är en organiserad kunskap i tillvägagångssättet när man ska gestalta någonting.⁴¹ Steinar Kvale och Svend Brinkmann förklarar i *”Den kvalitativa forskningsintervjun”* att den kvalitativa forskningsintervjun eftersträvar en förståelse från undersökningspersonens synvinkel med att utveckla dess mening ur deras erfarenheter, samt avslöja deras levda värld som den befann sig före de vetenskapliga förklaringarna.⁴² Anledningen till att jag ville tillämpa intervju som kvalitativ metod var att jag anser att man, beroende på vad den intervjuande personen svarar, kan få ut mer fakta/innehåll i ett samtal än vad man kan få

---

⁴¹ Larsson (1986), s. 7

⁴² Kvale & Brinkmann (2014), s. 17

vid en kvantitativ metod, då den som svarar på frågor utifrån ett papper inte kan utveckla svaren på samma vis. Det är svårt att komma med följdfrågor vid en kvantitativ metod, och däri finns en risk att missförstånd kan komma att uppstå. Till saken hör även att för mig personligen så föredrar jag att träffas och prata fysiskt med en person än att sköta det via korrespondens, analog/digital post eller telefoni. Jag tyckte också att det var viktigt att få bege mig till arkiven för utförandet av intervju av den anledningen att jag ville se miljön där besöken ägde rum. Samma gällde för utförandet av observationerna. För att på ett djupare plan förstå tidigare forskning om arkivpedagogik och få större förståelse vid intervjuutförandena, ansåg jag det som ett måste att observera det arkivpedagogiska arbetet.

Före intervjutillfällena hade jag förberett ett antal frågor som jag ställde i tematisk turordning. Jag gjorde inga ytterligare anteckningar men efter att varje intervju var avslutad lyssnade jag av inspelningen och transkriberade intervjun.

Sammanfattningsvis skulle jag vilja hävda att den här typen av intervjuform har positiva egenskaper då den skapar balans mellan struktur och öppenhet. Samt att den med enstaka stödord når upp till likvärdigt innehåll utifrån ställda intervjufrågor. Nackdelar med intervjuformen är tid med intervjuutförande, transkribering, analys och redovisning vilket resulterar i hög kostnad vad gäller tid.⁴³

Halvstrukturerad intervjuform

Det var den halvstrukturerade intervjuformen som blev gällande för min uppsats. Den halvstrukturerade intervjuformen kan förklaras som att den genom sin flexibilitet och strukturella balans bringar data av god kvalitet. Några exempel som jag utförde i mitt intervjuutförande stämmer väl in på vad en halvstrukturerad intervjuform innebär. Många av frågorna var till sin karaktär öppna, så personen som blev intervjuad hade möjlighet att prata mer fritt. Beroende på vad den intervjuande personen svarade hade jag möjlighet att ställa följdfrågor. I egenskap av forskare måste man vara medveten om de förutfattade meningarna som man själv och de allra flesta har med sig. Hela forskningen har mist sin poäng om man läg-

---

⁴³ Gillham, (2008) .s.114

ger fram det man i förväg tror är fallet.⁴⁴ Vid samtliga intervjutillfällen höll vi oss till ämnet arkivpedagogik, utan att frångå ämnet. Intervjun som hölls på Landsstingsarkivet skiljde sig i ett visst avseende då jag fick formulera om vissa frågor för att de skulle passa deras arkivpedagogiska projekt, då det skiljer sig från de övriga arkiven i deras sätt att arbeta arkivpedagogiskt. Lite speciellt var det även vid intervjun vid Folkrörelsearkivet/Stadsarkivet då det var två som intervjuades samtidigt. Att intervju två personer samtidigt upplevde jag som väldigt positivt då de i intervjun fyllde i åt varandra när de pratade, vilket resulterade i att intervjun blev bredare i sin informationskaraktär. Jag märkte att de hjälpte varandra under intervjuens gång att minnas/komma på mer att berätta. Det var också mycket intressant att få veta deras olika upplevelser och erfarenheter. Positivt var det även att få en jämförande bild då de arbetar på två olika slags arkiv. Det resulterade i att den intervjun bjöd på en matigare helhet. Dock så tror jag att det kan finnas en risk att man går ett steg ifrån själva ämnet när man intervjuar fler personer samtidigt, på grund av att det är fler närvarande personer och det därmed finns mer att diskutera. Efter att ha bokat tid med samtliga arkivarier, genomfördes intervjuerna på hemmahörande arkiv. Jag använde mig av min iphone som inspelningsverktyg och transkriberade sedan intervjun. Tidsmässigt så varade intervjuerna kring en timme.

Jag har valt att inte använda arkivariernas riktiga namn utan de kommer benämnas med könsneutrala pronomen hen. Anledningen till att jag valt att göra på det viset är för jag inte vill bidra till stereotypt tänkande, samt kan jag uppleva det som ett utelämnande av respektive arkivarie.

Då arkivpedagogerna på Folkrörelse/Stadsarkivet, samt Landsarkivet arbetar under liknade omständigheter, var det intressant att även undersöka Landsstingsarkivets arkivpedagogiska projekt, vilket skiljer sig i arbetsmetod från de övriga arkiv.

Eftersom det var arkivens samarbete med skolan jag hade som syfte att undersöka var jag även mycket intresserad av att få besöka arkiven och observera vid en visning. Jag ansåg det vara av stort värde att få se hur en visning går till för att

---

⁴⁴ Gillham, (2008) s. 104

enklare sätta mig in i ämnet arkivpedagogik och lägga en bra grund till att sedan utföra intervjuerna. Men även av det skälet att jag var intresserad av att möta elevernas respons på deras första besök på ett arkiv och kontakt med arkivhandlingar. Skulle eleverna finna besöket och visningen lika imponerande som min egen uppfattning är av arkiv? Eller skulle de visa svalt intresse, gäspa och i smyg pilla på sina mobiler?

Det var endast från Landsarkivet jag fick ett positivt besked att få närvara, Stadsarkivet/Föreningsarkivet och Landstingsarkivet meddelade att tidpunkten inte var bäst lämpad för tillfället då det skulle dröja innan nästa skolbesök skulle bli aktuellt. Jag valde att närvara vid två visningar eller workshop som Landsarkivet använder som benämning. Arkivarien på Landsarkivet informerade mig via den korrespondens vi förde, att det inte skulle vara någon skillnad i utförande och innehåll på de föreslagna workshopparna. Hen menade på att ett tillfälle borde räcka men att jag var välkommen att närvara på flera. Jag valde ändå att närvara vid två olika tillfällen, av anledning att jag inte ville utgå ifrån endast en visning vad gällande visningens utförande, elevernas respons och medverkan. Som observatör är man även rädd för att missa vissa detaljer, samt att det kan vara bra att ha två tillfällen att jämföra emellan.

Undersökning

Intervjuerna

Nedan kommer uppsatsens större källmaterial, kärnan att presenteras. Som tidigare sagt kommer jag inte att nämna arkivarierna vid deras riktiga namn. Eftersom jag på intet vis önskar att hänga ut respektive arkivarie som jag varit i kontakt med, och för den anledningen att deras könstillhörighet inte spelar någon roll i undersökningen så har jag valt att använda mig av könsneutrala fiktiva namn. Landsarkivets arkivarie heter i uppsatsen Kim, Landsarkivet Robin, Folkrörelsearkivet Lo och Stadsarkivets arkivarie Charlie.

Jag vill även förtydliga att då Landstingsarkivet bytte namn till Regionarkivet den 1 april 2017, har jag valt att ändå nämna det som Landstingsarkivet i uppsatsen för det var dess namn under intervjutillfället.

Landsarkivet

Landsarkivet (ULA), är en del av Riksarkivet på en regional nivå, och har hand om material från Dalarna, Södermanland, Uppsala, Västmanlands- och Örebros län.⁴⁵ Riksarkivet är en statlig förvaltningsmyndighet under kulturdepartementet, som för den statliga arkivverksamheten har ett särskilt ansvar vad gällande arkivvården i Sverige. Riksarkivet har till uppgift att kontrollera den offentliga arkivverksamheten, samt ha nationell överblick över arkivfrågorna. De tar även emot arkiv från statliga myndigheter, samt andra organisationer.⁴⁶

Landsarkivet genomför studiebesök och visningar med workshops och har möjlighet att välkomna en skolklass, kurs, föreningar eller annan grupp. I form av pedagogiskt material finns en skolväska att låna ut till skolklasser som är intresserade av att arbeta med arkivmaterial. Skolväskan kan erbjuda sju teman med naturtroga kopior av arkivhandlingar, vilka rör Uppsala län under 1800- talet⁴⁷

Kontakt med skolan

Kontakten med skolorna står främst Kim för genom att via fysisk post erbjuda skolor att besöka och ta del av Landsarkivets visningar/workshop. Kim har märkt att fysisk post fungerar överlägset gentemot elektronisk post, där gensvaret blir väldigt lågt. Kims teori är att ett mail lättare kan försvinna i mängden, glömmas bort och ett papper kan möjligen få sin plats på anslagstavlan vid skrivbordet, alternativt cirkulera bland lärare.

Intresset för att besöka arkiv tycker Kim har ökat under tid. Lite beror det på vad de läser i skolan. Just vid tillfället före intervjun, hade eleverna läst en del om

---

⁴⁵ Riksarkivet>Om Riksarkivet>Kontakta oss>Verksamhetsplatser (2017-01-21)

⁴⁶ Riksarkivet>Om Riksarkivet>Om oss (2017-01-21)

⁴⁷ Riksarkivet>Landsarkivet i Uppsala>Vad händer i Uppsala (2017-01-19)

brott och straff genom tiderna i skolan och då önskade gärna en temavisning om brott och straff. Även om det oftast är samma skolor som återkommer till arkivet, tillkommer det även nya. I nuläget känner sig inte Kim nöjd med det antal skolor som besöker arkivet, utan önskar att de kunde utöka besöksantalet, men däri ligger en resursfråga då arkivpedagoger inte prioriteras i den utsträckning som det finns efterfrågan. Från de nya skolor som själva tar kontakt tror Kim att de via ryktesvägen har spridit sig, men det kan även hända att de fått information via Landsarkivets hemsida, vilket för övrigt Kim kritiserar som dålig. Hen anser att den är ostrukturerad och det är svårt att hitta. Den kommer inom en snar framtid att omarbetas och då kommer en skolwebb att finnas tillgänglig.

Kim anser att samarbete med skolan i att bedriva arkivpedagogiskt arbete ska resultera i att arkivet ska ses lika naturligt att besöka som bibliotek och museer görs idag. Kim trycker även på läroplanen som påtalar att eleverna ska arbeta med originalkällor och besöka arkiv. Lärarna är tacksamma att få besöka arkivet för de saknar den arkivvetenskapliga kompetensen, men samtidigt menar Kim på att hen saknar den kompetens som lärarna har.

Majoriteten av eleverna upplever enligt Kim besöket på arkivet positivt och tycker att det är för kort med tid. Eleverna blir ofta förvånade över att det finns så mycket intressant material och att besöket var så roligt. Det kan bero på att de oftast inte har några förväntningar. Vad gäller responsen från lärarna efter ett besök på arkivet så är den mycket positiv.

Att eleverna återkommer i studiesyfte efter ett besök på arkivet är inte ovanligt. Det är oftast i samband med examensarbetet sista året på gymnasiet. Tyvärr händer det att eleverna begär ett allt för stort arkivbestånd, ofta också med text de inte kan tyda. Kim menar att en del elever tror att en datautskrift ska finnas med i volymerna, ett slags förtydligande av de dokument som de beställt fram.

Vad väljer arkiven att visa?

Inför besök på arkivet uppfattas elevernas, oavsett årskurs, kunskaper om arkiv vara i princip obefintligt. Eventuellt har de sett någon film, deckare möjligtvis där det funnits mycket arkivhyllor etc. Kim har som vana inför varje besök av skol-

klass, att fråga vad de känner till om arkiv. Reaktionen blir alltid att ingen tidigare besökt ett arkiv, tycker att ordet arkivarie är svårt. Ordet arkiv är däremot inte svårt för det känner eleverna till från datorn, då man sparar saker via fliken arkiv.

Kring urval av arkivmaterial resonerar Kim att det ska finnas ett blandat urval. Det är många elever som tycker det är roligt att det figurerar någon kändis, t ex Gösta Knutssons bouppteckning, men framför allt vill Kim lyfta fram den vanliga människan. Låta den vanliga människans röst bli hörd. Kim försöker även välja ut arkivmaterial som innehåller bilder, t ex gamla fängelsebilder, och bilder som visar lokala kända byggnader med människor inkluderande, fast de är tidigt 1900-tal.

Det händer rätt ofta, säger Kim, att hen byter ut arkivmaterialet. Anledningen är att hen inte vill att elever ur en gymnasieklass ska möta exakt samma arkivhandlingar ifall de återvänder någon termin senare med universitetet. Historiska institutionen har som vana att besöka Landsarkivet på workshop. Kim är noga med att byta ut och variera det arkivmaterial hen använder sig av i visningar och workshops. Ett dilemma finns i att inte välja för svårläst text ur arkiven. Eleverna måste kunna läsa och förstå vad de läser, samtidigt som det är viktigt att visa äldre texter för att bringa en uppfattning av hur en sådan kan se ut. Det är med det syftet som Kim visar en äldre text från dödboken i början av workshopen.

Från lärare, särskilt gymnasielärare, får Kim ofta önskemål om val av arkivmaterial, och det berör då sådant som är aktuellt för eleverna att läsa. Nyligen var det brott och straff genom tiderna som efterfrågades. Men absolut främst påpekar Kim så är det källkritik som lärarna efterfrågar. Hen upplever det som att lärarna har svårt att undervisa om källkritik i skolan. Lärarna för de yngre åldrarna har oftast inga större önskemål utan är bara glada över att besöka arkivet. Kim säger att när det gäller de yngre åldrarna blir det inte lika fokuserat på just arkivmaterial. En grupp med 6-åringar som besökte arkivet var mest imponerade av att lyset tändes när man rullade arkivhyllorna

Elevernas respons på utvalt arkivmaterial upplevs rent generellt positivt. Eleverna tycker om när det finns mycket bilder och sådant som rör människan i det vanliga dagliga livet. Eleverna tycker även om berättelser, så Kim har tagit som vana att ta ett smakprov ur något arkiv där hen berättar lite extra om. Oftast hand-

lar berättelserna om någonting som eleverna kan relatera till, det kan exempelvis handla om en person i deras egen ålder som blivit dömd till ett hårt straff.

Observationer

Själva besökens utformning var likadant utformade vid bägge tillfällena jag deltog som observatör. Det enda som skilde något var att vid det första tillfället var den ordinarie arkivarien sjuk så hans chef fick hoppa in i hans ställe. Av den anledningen så skilde sig en del informationsdelning i början av besöket.

Min roll under de bägge observationerna var som en observatör. Jag höll mig i bakgrunden, antecknade det jag observerade. Under workshoppen, då eleverna arbetade med arkivhandlingarna, cirkulerade jag omkring för att bättre kunna uppfatta elevernas diskussioner och uppfattningar om arkivmaterialet. Det hände att jag fick frågor om arkivmaterialet från eleverna, vilka jag försökte besvara eller bollade vidare till arkivarien. Jag informerade de båda arkivarierna som höll i de workshopparna som jag observerade, om min iakttagande, observerande närvaro under besöken, men fick vid de bägge tillfällena frågan om jag kunde gå längst bak i tåget av elever när vi tog oss runt i arkivlokalerna. Det i syfte att hålla ett öga på spralliga, klåfingriga elever, vilket jag naturligtvis gick med på.

Vid bägge tillfällena som besöken ägde rum var det gymnasieelever från Rosendalsskolan. Det var vid bägge tillfällen årskurs 1 med 16, respektive 14 elever i gruppen. Vid samtal med läraren, påpekade hon att de var trogna besökare på arkivet och att klassen var så pass stor (40 elever), att de fått dela upp klassen i fler gruppomgångar för att kunna delta i workshop. Läraren berättade även att eleverna skulle påbörja sitt arbete med historisk uppsats och av den anledningen gjorde ett besök på arkivet för att stifta bekantskap med förstahandskällor. Enligt läraren kommer eleverna aldrig i kontakt med någonting annat än andrahandskällmaterial, därav vikten att bekanta sig med arkivvärlden.

Vid bägge observationstillfällena började själva besöken med att vi samlades vid receptionens entré, där arkivarien inledde med att berätta utifrån en arkivbildare, en historia om Alma som for till Amerika och därifrån hem till Sverige brevväxlade med en god vän eller möjligen käraste. Arkivarien berättade vilken

information som framkom från breven men gav även lite historisk anknytning till breven. Arkivarien gjorde en koppling från dåtid till nutid när hen diskuterade dåtidens korrespondens, att idag när vi samlar information i molnet finns en risk för informationsförlust.

Vid första besöket blickar vi ut över läsesalen, där några besökare sitter med sitt material, och vid det andra observationstillfället går vi genom läsesalen och förbi alla forskare, vidare till ett mindre rum där volymer får ligga den tid besökaren har användning för dem. I det mindre rummet utan fönster låg en massa, till majoriteten, mycket äldre volymer. Det rörde sig mest om inbundna böcker. En del elever blev imponerade av en del volymers lite udda utseende, mycket stora i omkrets och ålderdomliga. Arkivarien berättar lite lokalinformation, att i rummet var det endast 18 grader, samt låg luftfuktighet.

Vid bägge besöken ser upplägget likadant ut, vi går till ett rum där det på ett långt bord är framställt olika typer av arkivmaterial, liksom stationer. Vid de flesta stationerna är arkivmaterialet placerade i arkivboxar, men även några enstaka inbundna böcker finns. Eleverna sätter sig runt bordet och arkivarien börjar informera om att Landsarkivet är en del av Riksarkivet (RA), sedan 2009, vilka 5 län som inräknas, att RA nästa år fyller 400 år. Arkivarien informerar sedan en hel del om arkivbeståndet. Hur gamla handlingarna är, historisk anknytning- hur staten ville ha kontroll över befolkningen. Att man därmed började föra kyrkoregister, för att kunna ta reda på hur många män samt deras åldrar det fanns i bygden i avseende för att kunna skicka ut dem i krig. Därifrån drar arkivarien en parallell till idag då det är skatteverket som för folkbokföringen. Men arkivarien berättar även om olika typer av arkivmaterial förutom det statliga materialet. Arkivarien informerar eleverna att det material de ska få arbeta med är originalkällor från 1700-talet till 1900-talet. Vid första observationstillfället är det några elever som gestikulerar glatt åt varandra.

Via en Powerpointpresentation visar arkivarien upp ett smakprov ur död- och begravningsboken från 1608. Arkivarien markerar att beträffande den kvinna som texten handlar om uppges inte hennes namn utan endast att hon var någons hustru. Efter det delas eleverna in att arbeta två och två. Slumpartat får eleverna ta det arkiv som råkar ligga framför dem. De allra flesta arkiv ligger i arkivboxar. Bred-

vid materialet ligger även bomullshandskar, som eleverna sätter på sig. Innan de börjar med arkivmaterialet informerar arkivpedagogen om vikten att använda bomullsvantarna, vilka förödande konsekvenser som fingrarnas flott kan ge. Eleverna får fem minuter att bekanta sig med det arkivmaterial de har framför sig och lista ut vad det egentligen är för slags material. Det rör sig om olika slags dokument, en del med tillhörande fotografier, men även olika slags register och inbundna böcker såväl som lösa blad. Efter att de fem minuterna har passerat får alla elever ta ett steg åt höger och undersöka ytterligare material. Detta upprepar sig en gång till att eleverna får byta station, men sen blir eleverna fast och får arbeta med arkivhandlingarna. Intill arkivmaterialet ligger även ett papper med frågor som eleverna ska försöka besvara.

De frågor som eleverna ska besvara är följande:

- Vilken beteckning har volymen?
- Vad är det för slags källa?
- Från vilken tid är källan?
- Vem kan ha skrivit texten i källan?
- Vad kan man få ut för information ur källan?
- Vad skulle man kunna forska om genom att använda källan?

De arkiv som eleverna får arbeta med är journaler över tvångsmedel på Nyköpings hospital, statistiska tabeller, bouppteckningar, arkiv över barnhem, Fängelse i Örebro, Avlönings bok, Brauner släkt arkiv.

Elevernas prestation under övningen vid bägge observationerna: de arbetar koncentrerat, det utforskas och diskuteras kring materialet. Vid första observationstillfället hör jag en elev som säger att texten inte går att läsa. Särskilt de arkiv som har fotografier är de högst uppskattade. Eleverna arbetar entusiastiskt med att besvara frågorna, samtidigt som de resonerar sinsemellan kring materialet. Läraren och arkivarien cirkulerar under tiden i rummet. Emellanåt kan jag höra hur arkivarien pratar utifrån ett genusperspektiv, kan ni jämföra lönen mellan män och kvinnor? Tror ni det var jämställt mellan könen? Arkivarien återkommer även till texten i början av workshoppen, kvinnor blev omtalade som någons hustru, som de var någons egendom, etc.

När de utlovade fem minuterna har passerat, bryter arkivarien och eleverna får gruppvis presentera vad de kommit fram till. Arkivarien följer frågeformuläret, där eleverna redovisar vartefter. Efter varje grupps redovisning, så visar arkivarien upp en bit text från det arkivet och ställer frågor som huruvida det rör sig om en förstahands- eller andrahandskälla samt ger en del historiska fakta kring varje text/arkiv. Arkivarien drar även en hel del paralleller mellan dåtid och nutid. Vid bägge observationstillfällena håller sig läraren i bakgrunden.

Vid andra observationstillfället, efter att alla grupper har redovisat sina arkiv får- digt ställer arkivpedagogen frågan vad eleverna hade för åsikt om övningen? En elev svarar att hen hade velat ha ett äldre material än det Braunerska familjearki- vet från 1938. En annan elev inflikar att hen velat ha mer tid för övningen.

Efter gruppövningen följer en rundtur i magasinet, där arkivarien berättar om antal hyllmeter med arkivhandlingar som Landsarkivet förvarar, hur gamla deras äldsta handlingar är, olika typer av handlingar som finns förvarade, bestämmelser kring arkivlokalerna och dess säkerhet, gallring och bevarande inför framtiden. Rundturen avslutas i kartrummet där eleverna får titta på en äldre karta över Vaksala församling, där arkivarien drar en parallell till idag då arkivarien pekar ut vägar som fortfarande är aktuella. Eleverna får även titta på Gunnar Leches skiss över studentrum och dess tänkta möblering, samt en restaureringsritning över domkyrkan. Vid andra observationstillfället blir ett par elever något spralliga, vill gärna men ger sig inte tiden att stanna upp och läsa på de uppställda volymernas ryggar. I kartrummet håller den spralliga, energirika stämningen sig kvar. Runt det långa bordet där utvalda exempel vilar under en tjock glasskiva, sprider sig ele- verna sig runt. Några får svårt att behålla koncentrationen och lyssna på arkivpe- dagogen, vill hellre prata med varandra vad de ser på bordet. Arkivarien höjer då rösten och får efter en stund allas uppmärksamhet. Vid varje karta/ritning berättar arkivarien lite utvald information.

Arkivarien avslutar rundturen och studiebesöket med att diskutera möjlig sökbar- het till arkivet, deras egna sökvägar via webben, där det endast är 3 procent av allt

deras arkivbestånd som har digitaliserats. Men informerar även om NAD, (Nationell Arkivdatabas).⁴⁸

Utmaningar

Inför varje terminsstart sänder Kim ut inbjudan till alla grundskolor och gymnasieskolor i Uppsala. Kim berättar att hen tidigare har varit restriktiv till inbjudan av högstadieskolor, av anledning att hen upplevt det besvärligt att hålla i workshops och studiebesök på grund av att elever upplevts för omogna och struliga. I sådana situationer har Kim upplevt lärarnas sätt att tillrättavisa eleverna inte varit tillräckligt. Kim spekulerar kring anledningarna. Det kan vara så ,menar hen, att kanske läraren är van eller så orkar de helt enkelt inte bry sig längre över elevernas oförsämda beteende. Det har förekommit att elever snarkar högt över uppgifter, dragit ned en keps över ansiktet eller lagt sig på golvet i ren protest. Sådant beteende har inte Kim tolererat, utan hotat med att skicka ut den struliga elev. Dessa omständigheter har resulterat i att Kim under ett par år gjort ett uppehåll i inbjudan till högstadieskolor, men hen har nu beslutat sig för att ge det en ny chans.

Den utmaning som finns med bedrivandet av arkivpedagogiska projekt menar Kim är en fråga om tid. För närvarande är det endast hen som håller i arkivpedagogiken, och det är enbart en liten del av hens övriga arbetsuppgifter. Kim påpekar att det är inte bara är den tiden som hen håller i rundvandring/workshops, utan då inkluderas även tiden som det tar att leta rätt på arkivmaterialet, söka efter nytt, men även att ställa fram och ställa tillbaka. Tidsbristen är även en faktor som gör det svårt för skolan att besöka arkivet. Kim nämner transportsträckan, då det oftast sker en inskränkning på någon annans lektionstid. Angående lärarnas pressade tidsschema tar Kim arkivväskan som exempel, vilken väger 14 kg. Många lärare vill men hinner inte hämta den fast de gärna vill låna material som de kan använda till klassrums undervisning. Att arkivväskan är stor och tung tror Kim inte är till dess fördel heller, ändå lånas fortfarande arkivväskan ut. Kim föreslår att man

---

⁴⁸ Observationer vid Landsarkivet 31/1 och 10/2

skulle kunna förändra arkivväskan och istället göra var ämne som en mindre mapp att låna ut. Det blir en verkligare känsla att få ta på kopierade arkivhandlingar än i jämförelse att öppna ett dokument via en fil på webben. Det finns ett stort behov av arkivkunskap för skolan säger Kim.⁴⁹

Landstingsarkivet (numera Regionarkivet)

I Landstingsarkivets bestånd går det framförallt att hitta handlingar från tiden efter att landstinget bildades 1863. Det rör både administrativa handlingar och medicinska handlingar.⁵⁰ Landstingsarkivet har i egenskap av arkivmyndighet det övergripande ansvaret för dokument- och arkivhantering för Region Uppsala. En viktig uppgift som arkivet har är att främja tillgängligheten i forskning och kulturell verksamhet. Det ingår även i uppdraget att utföra arkivtillsyn samt rådgivning, och att ansvara för Region Uppsalas slutarkiv.⁵¹

I Landstingsarkivets ankomsthall mötte jag upp Robin som sedan 10 år tillbaka arbetar på Landstingsarkivet. Landstingsarkivet ingår i ett samarbete med Upplandsmuseet sedan 2014. Det rör sig om ett arkivpedagogiskt projekt som riktar sig till skolan. Landstingsarkivet bedriver även ett samarbete med medicinhistoriska museet i projektet, då de fått tillgång till bland annat en sjuksköterskas uniform samt äldre apparatur. Anledningen till att Landstingsarkivet bedriver ett samarbete med Upplandsmuseet är att museet har erfarenheter av att jobba med skolan, vilket de själva saknar menar Robin. Projektet riktar in sig på årskurs 4 till 6 och heter ”På liv och död i Enköping- bakom försvunna fasader”. Anledningen till att projektet bedrivs i Enköping är att de ville komma ut i andra delar av länet än bara Uppsala. Robin förklarar att de eftersträvar att försöka nå de som inte har så nära till arkiv. I Uppsala finns ett flertal arkiv menar Robin Kyrkans arkiv, Folkrörelsearkivet, Universitetsarkivet, arkivet på Carolina Rediviva, Stadsarkivet och Landsarkivet, till skillnad från Enköping som.

---

⁴⁹ Intervju Landsarkivet 20 februari 2017

⁵⁰ Landstingsarkivet>Arkiv hos oss (2017-03-16)

⁵¹ Landstingsarkivet>Om regionarkivet (2017-04-13)

Kontakt med skolan

Robin förklarar att Landstingsarkivet har ett länsuppdrag och landstinget är huvudman för Upplandsmuseet. Det är Upplandsmuseet som sköter kontakten med lärarna eftersom de tidigare ingått ett samarbete med skola i Enköping. Innan projektet startade presenterade Upplandsmuseet projektet som ett färdigt paket för lärarna, frågade vad de hade för synpunkter, och vad som överensstämmer med läroplanen. Robin säger att de får många förfrågningar angående projektet, dels från den aktuella skolan men även från andra skolor som hört talas om projektet. Robin tror att tv-program rörande släktforskning har en bidragande del i det hela. Genom den uppmärksammande släktforskningen har folk börjat få upp ögonen för arkiv.

Robin tror inte att Landstingsarkivets hemsida har någon bidragande effekt på vare sig lärare eller elever. Där finns ingen information som vänder sig till skolvärlden menar Robin. Önskvärt i framtiden är att omarbete hemsidan och tillföra flikar som vänder sig till barn och unga. Även om det är Upplandsmuseet som hållit i kontakten med skolorna, så har Landstingsarkivet tidigare hållit i kultur dagar som riktar sig till lärare och elever, kultursamverkan där de marknadsförde projektet.

Robin anser att kontakten med skolan är viktig ur ett demokratiskt perspektiv samt för att introducera arkiv för elever. Man vill lära barnen om allmänna handlingar, att alla arkiv är olika, att det är varje människas demokratiska rättighet att känna till vårt gemensamma kulturarv. Men en viktig anledning är även att lärarna ska få upp ögonen för arkivet, menar Robin. Hen anser att det är viktigt att skapa ett bra samarbete med lärarna och kunna erbjuda dem en annan lärplattform

Lärarnas respons efter en pedagogisk vandring är allra mest positivt. Mer tid är ett önskemål som ofta kommer på tal från lärarna. Även elevernas respons kan vara varierad men oftast är den positiv. Robin upplever under vandringen att eleverna öppnar upp sig allt mer under promenadens gång, vill gärna berätta något om sin släkt eller något om Enköping som de kommer på, samt frågar saker om arkivbeståndet, t ex finns det någon information om min mormor i arkivet?

Huruvida eleverna återkommer i studiesyfte, svarar Robin att det inte hänt än eftersom barnen fortfarande är unga.

Vad väljer arkiven att visa?

Angående elevernas uppfattningar om arkiv menar Robin att dessa är obefintliga. Robin brukar visa en bild på Kaniken, det hus Landstingsarkivet ligger i. Då brukar eleverna känna igen Filmstaden som ligger bredvid och göra den kopplingen. Frågan om arkiv ställs inför varje ny klass, men ingen vet någonsin vad ett arkiv är för något, beklagar Robin. Eftersom det arkivpedagogiska projektet vänder sig till årskurs 4 till 6, kan ju deras ålder spela in. Med den vetskapen i behåll, använder sig Robin av bilder som visar hur en arkivlokal ser ut, vilka hen pratar utifrån och upplyser om den mest grundläggande informationen om arkiv.

Vandringen ser ut på så vis att de går en promenad genom Enköpings centrala delar. Längs vägen berättar Robin historiska fakta som haft betydelse för staden. Exempelvis på informerar hen om att Enköping är pepparrotens stad och visar i samband med det visar upp en pepparrot för eleverna. Vandringen tar klassen så småningom till en bostad, som idag fungerar som museum, vilken tidigare har tillhört en väl omtyckt läkare, som var lite av en lokalkändis under 1800-talets senare del.

När vandringsdelen är avslutad får eleverna gruppvis lösa uppgifter på plats utanför läkarbostaden. Uppgifterna består av sex stycken uppdrag som redovisas i slutet. Under arbetets gång cirkulerar både projektansvariga och lärarna runt i syfte att vara behjälpliga samt att hjälpa dem på traven så de inte tappar fokus.

Kring valet av arkivmaterial resonerar Robin att det inte ska finnas någon sekretess, och det ska vara ute i länet så det rör länet man befinner sig i. Arkivhandlingarna måste vara ordnade och förtecknade, så att de blir sökbara. För att på det viset lära barnen att så här ser det ut, den handlingen du håller i är en kopia, men originalet finns i den här boxen, det är källkritik understryker Robin. Det ska heller inte vara för avancerat utan alla elever ska kunna klara av det, samt att de får med sig kunskapen om arkiv. Med urvalet av arkivmaterial nämner Robin även

vikten av att få med målen ifrån läroplanen. Ett uppdrag heter ”Mät läkarbostaden”, där får eleverna använda sig av de gamla måtten famn och fot. Genom att gå runt en byggnad och räkna hur många famnar som går åt använder sig eleverna av matematik. Ett annat uppdrag heter ”Sjukhusprylar förr och nu”. I det uppdraget inkluderas en inventarielista från 1880-talet och en från 2014, med vilka eleverna får jämföra och i samband med det kommer elektroniken in. ”Vaktmästaren och kokerskan” heter ett annat uppdrag, och grundar sig i ett genusperspektiv. Frågor som ställs är: Hur skiljer sig deras arbetsuppgifter? Lön? Ställning? Etc. Kunde man arbeta som vaktmästare eller kokerska och samtidigt vara gift?

Eftersom projektet bara har hållit på sedan 2014 har det inte funnits någon egentlig anledning att byta ut det, anser Robin. Dock fick de vid ett tillfälle synpunkter från lärare att ett visst material var för svårt för en årskurs 4, så då valde Robin att byta ut det.

Lärarna har egentligen inga synpunkter på något visst arkivmaterial utan de önskemål som framkommit har siktat in sig på att kunna sträcka sig över fler ämnen, som t ex matematik och elektronik. Det menar Robin är lärarnas motiv till att få lov att delta i projektet, att täcka in fler av kunskapsmålen.

Det arkivmaterial som eleverna finner mest intressant är sådant som rör sjukdomar, exempelvis stryparsjukan (difteri). Men även olika slags liknelser mellan sjukvården förr (1870-talet), och idag. Sjukhusuniformen är ett bra verktyg i att kunna jämföra hur det såg ut förr och hur det ser ut idag, menar Robin. Det är viktigt att de får en koppling till dåtiden. Uppgiften med sjukhusprylar förr och nu kan vara lite för avancerad för årskurs 4, så numera är det endast årskurs 6 som får arbeta med den berättar Robin. Uppgiften med tidslinjen är också en populär övning. Det är en samling av sex stycken bilder, den äldsta visar sjukstugan 1877 och den yngsta bilden är en satellitbild som är tagen häromåret. Där emellan är det fyra olika bilder som eleverna ska sätta i rätt tidsordning. Med de dokumenten som eleverna får i sina uppdragsboxar finns en renskrivning av det gamla dokumentet, så att de får se hur den äldre skriften såg ut. Ska man kunna läsa gamla skrifter så ska man även kunna tyda dessa vill Robin påpeka. Men det är även viktigt att visa hur en äldre skrift ser ut. De skrifter som följer med uppdragen är från 1870-talet. Varje grupp får sina uppdrag i en arkivbox.

Eleverna visar även stort intresse för de berättelser som sker under vandringen. De handlar om den vanliga människan, hans leverne på samma plats i samma stad för över 100 år sedan.

Utmaningar

Trots att det idag är en och samma skola som deltar i projektet, önskar Robin ett utökat samarbete med fler skolor. Vid frågan hur man möjligen skulle kunna gå till väga för att utöka samarbetet, svarar Robin att det är en resursfråga. Tyvärr finns inte pengar att avsätta mer tid för ett utökande av projektet.

Utmaningar med projekt är att de tar slut, Robin anser att det bara är positivt att man jobbar i projektförmedling med tanke på att när det inte finns ekonomiska resurser att ha en arkivpedagog anställd, så är det enda sättet. En risk finns att de kan komma att tappa lärarna när projektet är slut men Robin tror inte det är en risk på grund av att intresset att delta i arkivpedagogiska projekt är starkt från lärarnas sida. Robin tror att Uppsala Landstingsarkiv är de enda landstingsarkiv i Sverige som bedriver någon form av pedagogisk verksamhet i dagsläget.⁵²

Stadsarkivet och Folkrörelsearkivet

Folkrörelsearkivet som är beläget mitt i Uppsalas kärna (i samma byggnad som stadsbiblioteket och stadsarkivet), har över 5 000 handlingar från Uppsala läns föreningsliv i sitt förvar. Förutom pappershandlingar förvarar även arkivet affischer, fanor, fotografier och ljudinspelningar. Folkrörelsearkivet förvarar och samlar in handlingar från både aktiva och nedlagda föreningar. Till största delen finansieras verksamheten av kommunerna Landstinget samt av statliga bidrag.⁵³

Stadsarkivet kan i sitt arkivbestånd bland annat erbjuda originalhandlingar från kommunala verksamheter som social omsorg, skola, stadsplanering och kultur

---

⁵² Intervju Landstingsarkivet (2017-02-20)

⁵³ Folkrörelsearkivet för Uppsala län>Om arkivet (2017-03-16)

från 1800- talet och framåt, men även enskilda arkiv med anknytning till Uppsala. Förutom enskilda arkivbesökare, välkomnar Stadsarkivet även studiebesök av föreningar, skolklasser, samt andra grupper.⁵⁴

Kontakt med skolan

Lo berättar att arkivets och skolans samarbete började med att Stadsarkivet och Folkrörelsearkivet inledde ett samarbete för två år sedan och de har sedan dess i första hand riktat in sig på gymnasieskolan. Charlie och Lo valde att dela upp lärare som undervisar i historia och samhällskunskap från kommunens register över gymnasieskolor och därifrån har de gjort utskick med erbjudan. De skickade helt enkelt e-post till varje enskild lärare och hörde sig för vad läraren var intresserad att få ut av arkivbesöket. Därefter har det skett en ryktesspridning mellan lärarnätverken, så att fler lärare har fått kännedom om deras arkivpedagogiska arbete och Charlie och Los kontaktnät har ökat. De har valt att hålla sig till skolor inom kommunen eftersom de uppfattar det som osannolikt att en skola från exempelvis Östhammar skulle visa intresse när man tar med restid i beräkningen. Och därmed erkänner Lo att hen borde vara lite mer framåt i att resa ut till skolor med arkivmaterial, vilket är möjligt eftersom det då inte är originalhandlingar som eleverna får arbeta med. Vid något tillfälle har de testat den varianten men då vid en skola i Uppsala eftersom de trodde att lärarna var för bekväma att ta sig till arkivet men istället visade det sig att lärarna uppskattade mer att få besöka arkivet. En faktor som de märkt som bidrar till att det är lättare att locka klasser till arkivet är att erbjuda helklasser istället för halvklasser. Det är enklare för lärarna utifrån ett tidsperspektiv.

Den första kontakten etablerades med Lundellska skolan som önskade sig material om andra världskriget, varpå Charlie och Lo skapade en workshop. Andra önskemål som kom från lärarnas sida var en tydlig koppling till läroplanen. Man kunde identifiera två ämnen som var viktigare än andra och där föll valet på demokratisering och andra världskriget. Lo menar att de två ämnena kommer de

---

⁵⁴ Uppsala kommun>startsidea>kultur och fritid>bibliotek och arkiv (2017- 02-01)

inte undan med utan måste gå igenom varje år. En annan sak som lärarna från start hade som önskemål var att workshopen skulle vara gratis, samt att den inte fick innebära en massa förberedelser för lärarna. Det lärarna förväntade sig var och är ett färdigt smörgåsbord, vilket Charlie och Lo anser sig leverera. En annan mycket viktig punkt lärarna på ett tidigt stadium efterfrågade var vikten av källkritik. Charlie nämner läroplanen GY11, vilken anger att eleverna ska använda sig av primärkällor. Det har inneburit att samarbete med skolor har ökat och att det förväntas att de ska använda sig av arkiven i undervisningen, vilket Charlie brukar påpeka vid inbjudan som hen mailar ut till lärarna. I fjol hade stadsarkivet besök av 300-400 elever, vilket blir ungefär 15-20 klasser. Om man jämför med förra årets bokningar ligger de i år lite över detta. Det är fler skolor men nytt för i år är att de även har gjort ett program som riktar sig till förskolan, då de har tagit fram en kartworkshop. De har genomfört den workshopen en gång men har sex ytterligare bokningar i år. Charlie menar att det slumpade sig att det var en förskola som tog kontakt med dem, eftersom de för tillfället jobbade med kartor och önskade ett besök. Efter den lyckade premiären bjöd de in ett dussin till.

Lo anser att den efterfrågan som finns idag från skolor att besöka arkivet borde vara större. Denna ökade efterfrågan anser Charlie skulle kunna ske genom en ökad marknadsföring, vilket hen erkänner att de varit sämre på. Men Charlie tillägger att det beror nog lite på att de inte heller har tid att hantera fler besök från skolan än vad de har idag. Både Charlie och Lo intygar att det saknas tid för att ta emot alla skolor som de bjuder in. Lo inflikar att det är lite tur att inte alla inbjudna skolor godtar erbjudandet. Det är av den anledningen som de inte lägger några större resurser på att locka till sig alla skolor. Charlie menar att hen känner lite för vad gränsen går för hur många klasser de har tid att ta emot.

Vad gäller hemsidan säger Charlie att Stadsarkivet inte har satsat så mycket på den. Samma gäller för Folkrörelsearkivet. Även om de har lite mer information tror inte Lo att det kan räknas som något dragplåster. Nästa steg är enligt Charlie att förbättra hemsidan men då krävs även att utöka den tid som idag läggs på arkivpedagogiken.

Lo säger att de lärare som besökt arkivet uppfattas som positiva och nöja med besöket. De har lämnat positiv feedback vilket motiverar till att fortsätta bedriva

arkivpedagogiskt arbete. Att en del lärare inte återkommer tror Charlie och Lo beror på att de har en ny årskurs och därför inte har tid. Huruvida lärarna är aktiva eller passiva vid besöken varierar. Det händer att en del lärare kommer med inspel och ställer frågor, medan andra bara sitter och gör anteckningar över hur eleverna presterar under workshopen. Charlie och Lo upplever inte att eleverna återkommer under gymnasietiden för att exempelvis göra examensarbeten eller dylikt. Universitets studenter kommer till arkivet, men huruvida de tidigare besökt arkivet med sin gymnasieklass är omöjligt att säga.

Vad väljer arkiven att visa?

När det gäller elevernas kunskaper om arkiv före besöket är Charlie och Lo eniga om att de har mycket vaga uppfattningar om vad ett arkiv är för någonting. Det märks när de inför varje ny klass börjar med att ställa frågan om eleverna vet var de hamnat, och om de vet vad ett arkiv är för någonting. De möts då av tystnad, men efter att ha pressat eleverna en aning säger Lo att en del elever nämner gamla papper. Lo gör då en koppling med Stadsbiblioteket som ligger en trappa upp. Att på arkivet har de primärkällorna vilka behövs för att skriva böcker som man sedan kan låna på biblioteket. Charlie framhåller även vikten av att diskutera information med eleverna, för begreppet arkiv kan lätt leda till hyllor och magasin, förvaring med andra ord. Charlie brukar fråga hur eleverna själva söker information? Att man sätter Google och Wikipedia i ett sådant sammanhang kan vara en bra start, och att man därifrån går över till källkritik och vidare till primär och sekundär källor. Det viktiga, understryker Charlie, är att sätta det i en kontext som de känner till, relatera till hur de söker information till arkivets dokument.

Charlie upplever att hen fångar eleverna under workshopen genom att se till att de arbetar intensivt och fokuserat under besöket som tar mellan 90 och 120 minuter. Lo inflikar vikten av att hålla tiden under de besöken, för att inte riskera att eleverna tappar fokus och att mobiltelefonen smyger sig fram. Att ge dem snäva tidsramar så det inte finns tid till att tappa fokuset. Att ha fokus och hålla ett högt tempo och inte ge dem någon riktig vila, är ett framgångsrecept under workshopen anser Lo.

Beträffande urvalet av det arkivmaterial som erbjuds anser Charlie och Lo, att de två arkivinstitutionerna är unika. Beskrivning av demokratisering av samhället sker på ett unikt sätt, för att de innehar ett unikt material om detta. De kan även väva in källkritiken på ett bra vis utifrån detta material. Som ett offentligt arkiv kan de även på ett naturligt vis få in offentlighetsprincipen i demokratiseringen. Lo tillägger att de kompletterar varandra då Stadsarkivet är ett kommunarkiv och folkrörelsearkivet är ett enskilt arkiv. I viss mån har de samma typ av material men i andra avseenden skiljer de sig åt, vilket får en kompletterande effekt. Hur de enskilda människornas arbeten mynnar ut i demokratiseringsprocessen, det blir den enskilda människans perspektiv. Charlie understryker att det är ett demokratiseringsperspektiv de verkligen kan uppvisa.

I princip används samma arkivmaterial om igen, men visst material har bytts ut allteftersom i förbättringssyfte. Och som arkivarie lär man sig mer om handlingarna och förändrar därmed presentationen. Med tanke på tidsresursen ska det vara enkelt, att bara gå ut och köra menar Lo.

Det förekommer att lärarna har önskemål om arkivmaterial. I de allra flesta fall önskar lärarna att Charlie och Lo ska ta upp källkritik. För övrigt tar lärarna emot det som erbjuds. Det har även förekommit att arkivet fått besök av skolklasser som behöver särskilt stöd, exempelvis inlärningsproblematik.

Eleverna verkar uppskatta de flesta arkivhandlingarna. Charlie förklarar hur hen berättar om arkivmaterialet, t ex andra världskriget, och hur hen då tvingar eleverna genom sin berättelse att stanna upp och tänka sig in i hur människorna hade det, hur de kände och hur de kan ha tänkt utifrån en primärkälla. Det ger effekt menar hen. De spinner vidare på starka bilder. Hur gick det för den här tysken? Levde han vidare med sin familj som överlevt genom ett mirakel? Hur får vi reda på det brukar Charlie fråga eleverna. Jo genom att åka till ett arkiv i Berlin är svaret.

Charlie konstaterar att de fått ihop starka dokument vilka det är svårt att inte bli berörd av. Det är själva ingredienserna för en lyckad workshop, menar Charlie, att hitta ett starkt material och bygga upp det på ett sådant vis att det ger effekt.

Vid tal om källkritik, oavsett om de träffar en förskoleklass eller en gymnasieklass, diskuterar de källkritik utifrån en 70- årig källa till Wikipedia samt Google

Earth. Vid förskoleklass exempelvis använder de sig av en kopia av en karta från 1720-talet och slutar med en bild från Google Earth, där de får zooma in jorden. Berättar att de använder sig av olika slags källor. Det Lo och Charlie vill framhäva är att det handlar om olika slags information som går att hitta på olika slags platser, vilket man får värdera på olika slags sätt.⁵⁵

Utmaningar

Vid samtal om att bjuda in skolklasser påpekar Lo vikten av att tänka sig för hur många man bjuder in för tiden att ta emot är begränsad vid sidan av övriga arbetsuppgifter. Syftet är inte att slå rekord i besökande skolklasser, kvaliteten är viktigare. Charlie fyller i att det är av vikt att hitta en bra balans. Då det existerar ett glapp i ålder mellan förskola och gymnasiet förklarar Charlie att det faller sig naturligt att den självklara arkivbesökaren oftast är vuxen. Lo har tidigare tagit emot lägre klasser, mellanstadiet, men det är svårt menar hen, då de inte har kännedom om vad demokrati egentligen innebär, samt vad stadgar är för något. Protokoll är ett ord de hört men oftast inte egentligen förstår innebörden av, vilket leder till att de har ganska svårt för att kommunicera. Pratar man med tioåringar får man välja en helt annan bana än det vanliga arkivmaterialet. En skillnad blir workshopen med förskolan för där blir det mer en pysselverkstad, vilket Charlie och Lo anser blev ett lyckat koncept. Charlie säger att hen tidigare haft ner till årskurs 5, men menar att då kräver det mer av en som pedagog. Men Charlie och Lo är beredda på att avancera eller förenkla de workshops de bedriver idag om förfrågan skulle dyka upp från äldre respektive yngre elever.

Lo tror att det är utmanande för lärarna under workshopen, då även de tvingas att tänka till lite extra, att en del är ny information för dem också. Charlie menar också att under workshopen så kommer in på ganska känsliga ämnen, som t ex andra världskriget. Då är det säkert skönt för lärarna att gå till något annat ställe som tar upp de här frågorna än att de själva behöver ta upp dem med eleverna, vilket som kan upplevas problematiskt för lärarna i vissa fall.

---

⁵⁵ Intervju Folkrorelsearkivet och Stadsarkivet (2017-02-23)

Enligt Charlie vill de samarbeta med skolan för att det är en viktig målgrupp (gymnasiet), att arkivvärlden måste anpassa sig för hela samhället, det är ett informations-samhälle. Varför är det viktigt med arkiv?, Vad har vi för roll i ett informations-samhälle? Det är frågor som Charlie ställer sig, och här finns det en uppenbar efterfrågan från skolan och då är det enligt Charlie en självklarhet att man tar upp det här behovet. Lo tillägger att det även förväntas av en arkivorganisation att den ska ha en meningsfull utåtriktad verksamhet. De vill även bidra till att tona ned den schablonbild som finns av en arkivarie idag, en socialt missanpassad person som sitter i en källare och förtecknar arkiv. Det är ju inte så vi vill eller bör uppfattas, menar Lo. De som sponsrar folkrörelsearkivet vill att de ska ha en utåtriktad verksamhet, de ser mycket positivt på att arkivet agerar med skolan. Lo förklarar att om de kan få elever, stora som små att få en positiv bild av arkiv så kanske de vill återkomma längre fram. Så varför inte börja när de är små menar Lo. Charlie fyller i med att eleverna kanske inte minns så mycket när de är små, då minns kanske inte så mycket av informationen men minns själva känslan av besöket, och var det en positiv känsla så sitter det kvar många år. Det är det som är målet intygar Lo, att även om de inte tar in så mycket av besöket så är målet att de lämnar arkivet med en positiv känsla, att det var roligare än de kunnat föreställa sig. Det menar Lo är ofta någonting som man märker på både elever och lärare när man är färdig med en workshop.

De utmaningar som kan finnas vid drivandet av arkivpedagogiska projekt menar Charlie är att tidigare infördes större satsningar på den förvaltande delen. För ska man satsa på den utåtriktade delen behövs mer resurser. Man ska som arkivorganisation vilja jobba mer utåtriktad. Det har numera blivit mer självklart att arkiven ska jobba utåtriktad, vilket är lite av en generationsfråga. Det är mer naturligt för nybakade arkivarier att jobba mer utåtriktad än vad det var för tio år sedan.

Slutdiskussion

Mitt syfte med den här uppsatsen var att undersöka hur arkiven arbetar med arkivpedagogik utifrån kontakt med skolan. Eftersom det är skolan som arkiven för arkivpedagogiska projekt med, var jag nyfiken på vad som händer efter att en klass besökt arkivet. Sätter läraren punkt efter arkivbesöket, betraktar det som en trevlig utflykt eller sker det någon återkoppling i undervisningen? Tyvärr var det inget jag fick möjlighet att åskådliggöra i undersökningen då jag inte fick den respons jag hade önskat från lärarna. Min undersökning har baserats på intervjuer med arkivarier och två observationsstudier. I den här delen diskuterar jag uppsatsens sista fråga, vilka likheter/skillnader som finns mellan arkivens arbetsätt i det pedagogiska arbetet.

Frågeställningarna var följande:

- Hur ser kontakten med skolan ut?
- Hur ser visningen ut?
- Hur upplevs eleverna och lärarnas respons på visningen?
- Vad vill arkiven förmedla med arkivpedagogiken?
- Vilken typ av material använder arkiven sig av?
- Vilka skillnader/likheter finns mellan arkivens arbetsätt i det pedagogiska arbetet?

De arkivpedagogiska visionerna

De arkiven vill förmedla med sina arkivpedagogiska projekt är framför allt att sprida kunskapen om arkiv. Informera om att det hos arkiven finns primärkällor, och de flesta av dem är till för allmänheten att ta del av. Det är ur ett demokratiskt perspektiv viktigt att samarbeta med skolan och på samma vis introducera arkiv för eleverna, anser Robin. Det är viktigt att lära eleverna att alla arkiv är olika, samt att lära dem om allmänna handlingar. Robin bedriver till skillnad från de

andra arkivpedagogerna, sitt arkivpedagogiska projekt på annan ort och inte i en arkivinstitution.

Men Robin trycker även på samarbetet med lärarna, att det är viktigt att få lärarna att få upp ögonen för vad arkiven kan medföra, samt att kunna erbjuda lärarna en varierande läroplattform. Kim anser att arkivpedagogiska projekt kan bidra till att göra arkiven till en mer självklar besöksplats, i likhet med museer och bibliotek som idag är betydligt vanligare besöksmål för skolklasser. En anledning till att lärarna väljer att besöka museer istället för arkivinstitutioner kan grunda sig i en ängslan att orden ska bli övermäktiga för eleverna. Genom att byta ut ord mot föremål på ett museum hoppas läraren skapa liv i orden. Men i själva verket kan man betrakta föremålen som mer ”döda” än orden. Vidare kan man betrakta arkivalier som talande föremål, förmedlare av abstrakta budskap rörande historiska sammanhang.⁵⁶

Att Kim verkligen vill göra arkiv till mer självklar informationsinhämtning för eleverna kunde jag under observationerna lägga märke vid, då hen i slutet av workshopen upplyser om alternativa sökvägar till arkivet via webben, där de har ett mindre arkivbestånd digitaliserat. Charlie och Lo diskuterar vikten av samarbetet med skolan och att de har en viktig målgrupp som deltar i deras arkivpedagogiska projekt (gymnasiet). De menar vidare att då det finns en efterfrågan från skolan att arkiven ska behandla arkivens roll i vårt rådande informationssamhälle, så är det en självklarhet att de bör ta sig an detta behov.

Vid en av observationerna pratade jag en stund med läraren för Rosendalsskolan. Hon menade att det var viktigt för eleverna att besöka arkiv för att där komma i kontakt med förstahandskällor, vilket eleverna aldrig annars gör. Det väckte en tanke hos mig om vikten av att arbeta med originalhandlingar. Skiljer sig värdet för eleven att arbeta med original kontra kopior? Då det av naturlig skäl inte är möjligt att arbeta med originalhandlingar med tanke på det slitage som med tiden åstadkommas på handlingarna, går någon del av lärandeprocessen därmed förlorad med att endast arbeta med kopierade arkivhandlingar?

---

⁵⁶ Abukhanfusa (1988) s. 2-3

En annan faktor till viljan att driva arkivpedagogiskt projekt är enligt Lo arkivorganisationens förväntan med en utåtriktad verksamhet. Mansfield har undersökt interaktionen kring Arkivens dag. Hon vill framhålla att även om inte ett arkivbesök upplevs som direkt utbildande finns det ändå ett värde i att arkivinstitutionerna bjuder på erfarenheter som är underhållande och intressanta.⁵⁷ Arkivorganisationen ser positivt på att arkivet agerar med skolan, vilket bidrar till att möjliggöra ett fortsatt samarbete.

Arkiven om kontaktskapandet

De skillnader som visade sig i arkivens olika tillvägagångsätt vid kontakt med skolan för erbjuda sina arkivpedagogiska resurser var att Landsarkivet anser att inbjudan via fysisk post var den bästa metoden, medan Folkrörelse/Stadsarkivet förlitar sig på inbjudan via elektronisk post. Landstingsarkivet överlåter den uppgiften helt åt sin samarbetspartner Upplandsmuseet. Men då arkiven sedan en tid haft en skolinriktad verksamhet kan det tyckas vara märkligt att den verksamheten lämnat så svagt avtryck efter sig på deras respektive hemsidor. Kim kritiserar Landsarkivets hemsida som ostrukturerad, dålig och svår att hitta relevant information ifrån. Dock kommer Landsarkivets hemsida inom en snar framtid att omarbetas, då med en skolwebb tillgänglig. Det är även någonting som Robin önskar till Landstingsarkivets hemsida, som i nuläget inte bidragit till någon väsentlig information för lärare eller eleverna. Charlie och Lo anser att en förbättring av hemsidan följer av krav på utökad tid för arkivpedagogik. Folkrörelsearkivet har idag en flik som vänder sig till skolan på sin hemsida. Fyra olika workshops finns att välja mellan. Två som riktar sig till gymnasiet, en workshop för förskolan samt en inriktad till grundskolan. Trots Charlies och Los kritiska hållning till grundskolan, finns ändå en inbjudan tillgänglig på hemsidan. De två workshoppar som riktar sig till gymnasieelever följer ett liknande tema, ”Demokratisering av Sverige” och ”Uppsala och Norden under andra världskriget”.⁵⁸ Tydligt här är att Folkrörelsearkivet erbjuder färdiga paket. Då de bägge workshoppen följer liknande tema visar det på vad arkivarierna själva anser vara av störst vikt för gymnasieeleverna att ta

---

⁵⁷ Mansfield (2014) s. 52

⁵⁸ Folkrörelsearkivet>Utåtriktad verksamhet>Skolverksamhet (2017-05-02)

del av. Frågan är även hur positivt det är att erbjuda färdigsnickrade workshops. Kan det ha en avskräckande effekt? Att skolan uppfattar workshopparna för begränsade och snäva i sitt utbud? Även om det är uttalat från samtliga arkiv att tid är en riskfaktor vid senast förande av projekt, så kan man ändå fundera över responsen utifrån Folkrörelsearkivet via sin hemsida skulle erbjuda workshop på efterfrågat material. Eller är de färdigsnickrade workshopparna någonting som av lärarna anses som eftertraktat? Att de ur den synpunkten slipper lägga mer tid på att göra egna efterforskningar angående arkivmaterialet?

Landstingsarkivet som ingår i ett samarbete med Upplandsmuseet i bedrivandet av arkivpedagogiska projekt, anser att introduktionerna av arkiv är viktigt ur ett demokratiskt perspektiv. En liknande situation råder här, Robin säger att Landstingsarkivet, likt Landsarkivet och Folkrörelse/Stadsarkivet, uppger resurs- och tidsbrist som begränsande anledningar till att kunna utöka sina projekt och möjliggöra mer utbyte med skolan. Robin som endast håller i arkivpedagogiska projekt för mellanstadiet, önskar utökat samarbete med fler skolor men nämner inte önskan att nå fler klasstadiet. Eftersom det framkommer från samtliga arkiv att dagens elever har bristande kunskaper om arkiv före besöket samt, som Robin uttrycker det, att det är viktigt ur en demokratisk aspekt att förmedla arkiv till dagens unga är det synd att arkiven inte engagerar sig starkare i att nå fler åldersgrupper.

En erfarenhet som arkiven delar är att i möte med en skolklass, oavsett åldrar, är uppfattningen om arkiv väldigt vag hos eleverna. Anledningen till att det förhåller sig på det viset kan vara att arkiven av tradition inte har sysslat med utåtriktad verksamhet, utan främst ägnat sig åt att samla in, ordna, förvalta och vårda handlingarna.⁵⁹ Även om eleverna troligtvis fått information av sin lärare inför arkivbesöket, kan det vara en bra inkörsport av arkivarierna att börja bygga på en kommunikation genom att ta upp det något okända ämnet arkiv. Losman anser att man för gymnasialnivå bör kunna förklara att arkiv ordnas och förtecknas enligt formella kriterier, utan att på ett vidare plan informera om regelverk och allmänna

---

⁵⁹ Sjöberg (2007), s.9

arkivschemat.⁶⁰ Genom illustrationer väljer Folkrörelse/Stadsarkivet och Landstingsarkivet att förankra arkiv hos eleverna. Eftersom Landstingsarkivet inte är på hemmaplan utan utomhus i Enköping, visar Robin bilder på hur det ser ut i en arkivlokal för att eleverna ska kunna bilda sig en uppfattning om hur det ser ut. Lo som möter något äldre elever gör kopplingen att Folkrörelse/Stadsarkivet har primärkällor som behövs när man skriver böcker som man sedan kan låna på Stadsbiblioteket. Folkrörelse/Stadsarkivet skiljer sig något från de övriga arkiven genom att de klart uttalar att de vill lyfta ämnet information med eleverna. De vill framhäva att det är information som finns i arkivet, att man i arkivet söker information och drar en parallell till elevernas sökvägar som Wikipedia och Google, varpå de övergår till källkritik.

Svårigheterna att förmå eleverna att hålla fokus under workshopen är någonting arkiven har uttryckt. Under observationerna jag utförde hos Landsarkivet var det något jag klart märkte av. Varje övning fick snäva tidsramar och utifrån min iakttagelse kan jag intyga att det gav positiv effekt. Eleverna hann aldrig ”vila” från övningarna, bli rastlösa och glida från ämnet. Robin nämner också att hen med lärare ser till att vara närvarande för att eleverna ska bevara sitt fokus. Charlie och Lo anser att hålla ett intensivt tempo är ett framgångsrecept under workshopen. Att arkivarierna har upptäckt de positiva egenskaperna med att hålla tiden för att inte eleverna ska tappa fokus på workshopen är tydligt uttalat, jag har själv bevittnat det. Dock undrar jag hur det är ställt med den eftertanke som kan dyka upp hos varje elev efter avslutad övning. Då eleverna kommer i kontakt med en del känslamma material, finns det utrymme och tid för dem att smälta, bearbeta och prata om de tankar kring arkivmaterialet som kan uppdagas? Önskvärt vore mer forskning kring arkivpedagogiska insatser förankrade i skolmiljö. Eller handlar det om ett engångsbesök utan uppoffring i skolan? Charlie och Lo upplever sig avlasta lärarna i att gå igenom känsliga ämnen, exempelvis andra världskriget. De anser att lärarna uppskattar att ha en annan instans att vända sig till för att själva slippa. Utifrån varje lärares undervisningserfarenhet, ska hen besitta viktiga kunskaper om var elevs förförståelse, dvs. läraren ska ha insikter i hur

---

⁶⁰ Losman (1997), s.66

eleverna tänker samt uppfattar sin omvärld. Det ska finnas ett nära förbund mellan undervisningens innehåll och den enskilda elevens utveckling.⁶¹

Landsarkivet och Landstingsarkivet uttrycker att de möts av positiv respons av eleverna vid det arkivpedagogiska arbetet, vilket jag som observatör själv kunde bevittna. Enligt mina egna iakttagelser, fann jag att eleverna verkade genuint intresserad av en del av det arkivmaterial som de presenterades för. Säljö som vidareutvecklat Vygotskys teorier om barns lärande, resonerar att lärandet är något som pågår där det finns interaktion mellan människor, eller vid olika sammankomster. Det Säljö vill lyfta fram är att det finns betydligt fler miljöer som människan får kunskap än bestämda platser där undervisning och informationshämtning sker.⁶²

Hur eleverna uppfattar arkivbesöket, märker jag en skillnad i resonemanget mellan Folkrörelsearkivet/Stadsarkivet och de övriga arkivinstitutionerna, då Folkrörelse/Stadsarkivet under intervjun lägger mer energi på att lyfta fram sitt arkivbestånd och påtalar elevernas perspektiv på ett blygsammare sätt.

Lärarnas respons efter arkivbesöket är någonting som samtliga arkivarier alla anser som enbart positivt. Charlie och Lo anger att den positiva feedback de får av lärarna motiverar dem att fortsätta det pedagogiska arbetet. Tid och stressigt arbetsklimat för lärarna är ett ämne som ständigt har dykt upp under de tre intervjuerna. Stress i kombination med en stark vilja hos lärarna att etablera en kontakt med arkivet för att få ta del av deras resurser. Landsarkivet nämner intresset som finns hos lärarna att låna arkivväskan men tid för att hämta väskan finns inte. Folkrörelse/Stadsarkivet berättade att de i början av sitt arkivpedagogiska arbete besökte skolor i avsikt att underlätta för lärarna, men märkte sedan att lärarna var mer intresserade av att besöka arkivet med sin klass.

Mötet med eleverna

En skillnad angående vilken åldersgrupp arkiven valt att fokusera på vid deltagandet av sitt arkivpedagogiska arbete har gått att urskilja. En gemensam uppfattning hos arkivarierna är att högstadieläverna är svåra att nå. Landsarkivet som tar

---

⁶¹ Vernersson (1999) s.89

⁶² Säljö (2000), s.12

emot barn från sex år till gymnasieklasser, säger sig självmant ha valt att ta en paus från högstadiet av anledning att de haft tråkiga erfarenheter med struliga elever samt dåliga disciplinära åtgärder av lärarna. Likt besöket som barnen i sexårs åldern gör, då de låter sig imponeras av att lamporna tänds när arkivhyllorna rör på sig, vore kanske ett förslag att anpassa visningen/workshopen för högstadiet så att eleverna inte går miste om chansen att få besöka arkivvärlden. Kanske skulle en rundvandring eller en enklare övning räcka? När nu högstadiet inte verkar betraktas som någon attraktiv besöksgrupp, vore en idé kanske att utforma en visning annorlunda för att ändå kunna ta emot högstadiet? Jag tänker mig att det handlar om att nå eleven/ungdomen där hon/han är just nu i livet. Som sexåringarna, vilka imponeras över lamporna, kanske man inte kan kräva av en grupp pubertala tonåringar att de ska genomgå en klassisk visning/workshop och förvänta sig samma respons som man får för gymnasieelever. Säljö menar att den sociala och intellektuella utvecklingen inte ska ses som en resa mot ett gemensamt mål, utan att människor utvecklas olika inom ramen för kulturella och samhälleliga villkor. En följd av detta är att även lärandeprocesserna ser olika ut.⁶³ Fördelen med att arbeta med arkivhandlingar i jämförelse med faktatext är att arkivhandlingarna ger en närhet och närvaro till historien som en faktatext kan ha svårt att göra.⁶⁴ Det vore synd att medvetet medverka till att en åldersgrupp går miste om den möjligheten.

Klart är att både Landsarkivet i likhet med Folkrörelse/Stadsarkivet prioriterar gymnasieklasser som deltagare i deras projekt. Det är även någonting som Folkrörelse/Stadsarkivet självmant uttalar att de valt att inrikta sig på gymnasieelever och väljer att kontakta gymnasielärare. Orsaken till att det förhåller sig på det viset kan vara att Charlie och Lo anser att den självklara arkivbesökaren är vuxen och att en gymnasieelev förefaller vad man kan betrakta som ung/vuxen.

Trots dessa tankegångar har ändå Charlie och Lo valt att bjuda in förskoleklasser, vilka de anser har resulterat i ett lyckat koncept. De menar att de vill påverka stora som små elever till att få en positiv bild av arkiv, att själva informationsinnehållet inte är det centrala utan att eleven efter arkivbesöket ska fått en positiv

---

⁶³ Säljö (2000) s. 232

⁶⁴ Sjöberg (2007), s.10

upplevelse. Det ska inte ses som något hinder att låta skolans lägre stadier besöka arkivvärlden då det har uttryckts att det är ”en upplevelse att bara få känna, lukta och se dessa gamla dokument” Man kan redan i årskurs ett studera hur skolan fungerade och vad skoleleverna gjorde under en viss tid.⁶⁵ Fast Charlie och Lo ser gymnasieeleven som den mer aktuella besökaren till deras workshops, så visar det sig ändå att de har ett öppet sinne för att möta elever i fler åldrar och utifrån det forma en workshop. Det sociokulturella perspektivet menar att lärande och utveckling sker genom interaktion och kommunikation på det individuella och kollektiva planet. Vi kommer i kontakt med och blir delaktiga i vår omvärld genom det sociala samspelet.⁶⁶ En av det sociokulturella perspektivets utgångspunkter angående lärandet är att man intresserar sig för hur grupper och individer tar till sig och använder kognitiva och fysiska resurserna.⁶⁷

Samtidigt finns det hos framför allt Folkrörelsearkivet/Stadsarkivet en motsäggelsefull hållning till elever i de lägre årskurserna. Man menar att de kan ha svårt att förstå innebörden av begrepp som demokrati, protokoll och stadgar, begrepp som är en stor del av arkivens vardag. Samtidigt är de angelägna om att öppna arkiven för elever med funktionsvariation, vilket på många sätt kräver nytänkande och pedagogisk tydlighet. Nytänkande av utformning av det arkivpedagogiska arbetet kan i alla situationer och möten sällan slå fel. Min uppfattning är att man inom arkivpedagogiken betraktar boken *Historia på riktigt!* som någon slags förebild för hur man ska utforma en arkivpedagogisk visning. Där har Robin i sitt arkivpedagogiska projekt gjort ett avsteg från det traditionella arkivbesöket, genom att bedriva en vandring utomhus och använda medhavt arkivmaterial.

Arkivmaterialet

Gemensamt för arkiven beträffande arkivmaterial är att de alla upplever önskemål från lärarna om att arkivmaterialet ska ha en tydlig koppling till läroplanen. Robin från Landstingsarkivet menar att det av den anledningen kan vara avgörande för lärarna att få delta i ett arkivpedagogiskt projekt. Charlie och Lo anger demokrati-

---

⁶⁵ Awebro (2004) s. 104

⁶⁶ Säljö (2000), s.232

⁶⁷ Säljö (2000), s.18

sering och andra världskriget som två ämnen som förefaller viktigare än andra ämnen, och de kan synliggöras i deras val av ämnen i workshops. När arkiven tillgängliggör sitt arkivmaterial visar de på samma gång upp sig själva. Tillgängliggörandet kan ses som en viktig komponent för arkivens skapande och återskapande av arkivens normer och värderingar. Då arkivens roll är som minnesbärare och arkivarien är vårdare av minnen, har synen på arkivarien betraktats som neutral och objektiv, vilken även kan anknytas till makt men har sällan ifrågasätts.⁶⁸

Charlie och Lo nämner även att lärarna förväntar sig ett färdigt smörgåsbord. Som tidigare sagt finns en rådande problematik för arkivarierna kring att få projektet att gå ihop tidsmässigt. Men samtliga arkiv påtalar att de frågar lärarna och är lyhörda för lärarnas förslag på arkivmaterial men frågan är hur mycket energi de lägger på att komma med förslag på möjliga arkiv. En risk finns att det blir en "take it or leave it" situation över det hela. Jag kan tänka mig att läraren inte är särskilt insatt i arkivets bestånd och snabbt tar det som erbjuds. Ändå ger Kim ett tydligt exempel på de önskemål som kommer från lärare på arkivmaterial, vilket berör de stoff som eleverna i stunden läser om i skolan. Gemensamt för de berörda arkiven är att de alla försöker välja ut arkivmaterial som på något vis påverkar eleverna. Kim använder sig av en del visuella redskap i form av bilder. Det menar hen bidrar till en igenkänningsfaktor. Även Robin visar på liknelser mellan dåtid till nutid, genom att visa och jämföra sjukhusartiklar, samt bilder i en tidslinje. I undersökningen är det endast Robin som använt sig av nutida arkivmaterial. I en undersökning gjord av Karin Lundbäck lyfter hon arkivens roll och menar att vanligt för de arkiv hon har undersökt är att rikta tankarna bakåt i tiden. Lundbäck anser att det är minst lika viktigt att fundera över vad arkiven ska bli, och varför?⁶⁹ Charlie och Lo anser att de kan avlasta läraren genom att ta upp känsliga ämnen för eleverna på sina workshops. Även om det kan vara ofrånkomligt att närma sig känsliga ämnen, särskilt när man snuddar vid Folkrörelse/Stadsarkivets stoff, så kan man resonera kring huruvida det ingår i arkivariernas roll att axla denna uppgift. Den korta stund som arkivarien möter eleverna motsvarar på intet

---

⁶⁸ Schwartz, J. & Cook, T. (2002) s. 18.

⁶⁹ Lundbäck (2012), s.39

vis den bakomliggande relation som lärare och elev byggt upp och som kanske behövs för ett bra lärande. Besöket på arkivet varar endast en kort stund, hur eleven reagerar på arkivmaterialet blir ändå lärarens uppgift att ta hand om när besöket på arkivet är slut. Kan det vara så att arkivpedagogerna förväntas att ta ett allt för stort ansvar? Kunskap kan utifrån det sociokulturella perspektivet beskrivas som ett resultat av engagemang och kamp. I sociala kontexter är kunskap knuten till argumentation och handling, i dess aktiva strävan att se, förstå och hantera världen på ett visst sätt.⁷⁰

Ifall möjligheten inte finns för dagens stressade lärare att bege sig till arkivet med klassen, nämnde Landsarkivet och Folkrörelse/Stadsarkivet alternativa möjligheter som exempelvis arkivväskan. Kim nämner nackdelarna med väskan, att den är tung och otymplig, samt att många lärare inte tar sig tiden att hämta den trots att intresse finns. Kim nämner även att ett förslag vore att göra mindre mappar av arkivhandlingarna som kunde underlätta för lärarna att hämta. Även Lo berättar om sina erfarenheter att besöka skolor med kopierat arkivmaterial. En fråga jag ställer mig är i vilken grad arkiven arbetet på att marknadsföra möjligheten för skolan att låna kopierat arkivmaterial? Vet ens skolorna runt om i kommunen om att den möjligheten finns? Då det under intervjuerna återkommande upprepas hur stressade dagens lärare är, vore kanske lösningen att få kopierat arkivmaterial sänt till skolan? För om det nu kan ses som en omöjlighet tidsmässigt för läraren att besöka arkiv med klassen så kanske lösningen är att arkivet kommer till skolan. Arkiv angår alla och några av arkivets centrala uppgifter är att nå ut i samhället och förklara vad arkiv är.⁷¹ Att effekten av att befinna sig i skolmiljö med kopierat material blir mindre påtaglig kan tänkas till skillnad att vistas på ett arkiv med en primärkälla framför sig. Men det näst bästa alternativet är kanske ändå bättre än inget alternativ alls? Utifrån en uppsats skriven av Helena Ulfner framkom det ur en lärares perspektiv fördelar med användandet av arkivväska jämfört med workshop. Läraren hade både deltagit vid workshop hos Landsarkivet och lånat arkivväska därifrån. Erfarenheten var att arkivväskan gav större in-

---

⁷⁰ Säljö (2000), s.26

⁷¹ Ploom & Månsson (2003) s.89

tegrering i undervisningen och krävde mer aktivitet från elevens sida. Läraren upplevde att eleverna tappade fokus när de slussades runt mellan olika montrar.⁷²

För att kunna sätta in arkivhandlingarna i ett större sammanhang vore ett samarbete mellan arkiv, bibliotek, museer, hembygdsföreningar och teatrar önskvärt. Därigenom skulle ett mer sammanhängande kulturhistoriskt perspektiv erbjudas till lärare och elever. En annan följd skulle vara att arkiven som resurs för skolan förstärks.⁷³ Under samtliga intervjuer framkommer det att arkiven saknar eller har bristfällig information beträffande arkivpedagogik för skolan. En god tanke vore att marknadsföra utlåning av arkivmaterial på hemsidan.

Utifrån intervjuerna framgick att framförallt källkritik var någonting som lärarna efterfrågade. Kim upplever att lärarna anser sig ha svårt för hur de ska undervisa om källkritik i skolan och löser detta genom att besöka arkivet. Ett exempel på källkritik tar Charlie och Lo upp som ett bra exempel när de inför ny grupp av elever förklarar vad ett arkiv är för någonting och drar en parallell att man för skriva en bok behöver ta reda på källkritiska källor. Charlie och Lo sätter även källkritiken i elevernas vardag, att Google och Wikipedia vilka eleverna säkerligen är vana användare av, inte alltid är helt källkritiskt korrekta. Patrik Johansson har utifrån en metod vid namn Learning Study (LS), undersökt hur eleverna källkritiskt uppfattar en källa. Det Johansson har kommit fram till är att eleverna uppfattar den historiska källan som mer meningsfull när den framträder som samtids-text. När det historiska perspektivet kan urskiljas, intar eleven en annan uppfattning till källan.⁷⁴

Att använda arkivhandlingar i undervisningen innebär studiet av originalkällor och står i samklang med skolans kunskapsmål och lärandeformer. Skolan kräver idag att eleverna ska styra sitt eget lärande, samt vara aktiva kunskapssökare. Eleverna måste lära sig hur man går till väga i att söka information, och hur man kritiskt granskar olika källor.⁷⁵

Så är arkivet en resurs för skolan? Det skulle jag absolut vilja hävda! Dock har arkivarier och lärare en del utmaningar att arbeta emot för att fortsätta arkivpeda-

---

⁷² Ulfner (2001), s. 14

⁷³ Awebro, (2004) s. 104

⁷⁴ Johansson (2014), s. 58

⁷⁵ Sjöberg (2007) s.10

gogiska samarbeten. Problematiken som min undersökning har visat, har att göra med faktorer som stress hos lärarna och eftersatta resurser för arkivpedagogernas verksamhet. Önskvärt vore mer studier som berör arkivens samarbete med skolan och studier utifrån ett användarperspektiv av skolans hantering av arkiv i undervisning.

Sammanfattning

I den här uppsatsen har jag undersökt fyra arkiv Landsarkivet, Landstingsarkivet, samt Folkrörelsearkivet/Stadsarkivet i deras arkivpedagogiska arbete med skolan. Det jag har undersökt är hur arkiven jobbar med skolan, samt hur arkiven jobbar arkivpedagogiskt.

Det teoretiska sammanhang som omgett uppsatsen är Roger Säljös syn på det sociokulturella perspektivet i syfte att belysa arkivens pedagogiska samarbete med skolan. Undersökningens empiriska material bestod av intervjuer med tre arkivarier från Landsarkivet, Landstingsarkivet, samt Folkrörelsearkivet/Stadsarkivet. För att göra studien fullständig genomfördes även två observationer i syfte att uppleva, bilda djupare förståelse i det arkivpedagogiska arbetet.

Uppsatsens diskussion lyfter fram att det finns ett stort intresse hos skolan att delta i arkivens pedagogiska arbetet. Dock spelar faktorer som stress hos lärarna och för få arkivpedagogiska resurser in i att tillgodose alla behov. Visningarna ser olika ut men målet är detsamma, nämligen att presentera arkiv för eleverna och ge en positiv upplevelse, vilket de enligt elever och lärare verkar lyckas med. Att arkiv ska betraktas som en självklar besöksplats, varje människas demokratiska rättighet, samt att det är information som avhandlas är vad arkiven vill förmedla med arkivpedagogiken. Det arkivmaterial som arkiven använder sig av har en tydlig koppling till läroplanerna och behandlar alltid det hett efterfrågade ämnet källkritik.

Min slutsats är att det från både arkiven och skolan finns ett starkt intresse och vilja att bedriva samt delta i det arkivpedagogiska arbetet, dessvärre styrs denna vilja av yttre faktorer som stress och otillräckliga arbetsresurser.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckt material

I uppsatsförfattarens ägo

Anteckningar och transkribering av intervju med arkivarie vid Landsarkivet (16/2 2017)

Anteckningar och transkribering av intervju med arkivarie vid Folkrörelse/Stadsarkivet (23/2 2017)

Anteckningar och transkribering av intervju med arkivarie vid Landstingsarkivet (23/2 2017)

Mejl från Landsarkivet 15/12, 16/12, 12/1, 23/1 2017

Mejl från Stadsarkivet 15/12, 2/2, 28/2 2017

Mejl lärare 13/3 2017

Mejl lärare 15/3 2017

Observationsanteckningar Landsarkivet 31/1, 10/2 2017

Tryckt material

Webbsidor

Folkrörelsearkivet, URL: www.fauppsala.se (2017-05-02)

Landsarkivet, URL: www.riksarkivet.se (2017-01-21)

Region Uppsala, URL: www.regionarkivet.regionuppsala.se (2017-13-04)

Riksarkivet, URL: www.riksarkivet.se (2017-01-21)

Stadsarkivet, URL: www.stadsarkiveet.uppsla.se (2017-02-01)

Litteraturförteckning

Abukanfusa, Kerstin (1987) ”Var i Sverige ligger Riksarkivet?” *Historielärarnas förenings årsskrift 1987/1988*

Arkiv för alla – nu och i framtiden (SOU 2002:78). Tillgänglig i fulltext via regeringskansliets webbplats, URL: <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/1493>

Awebro, Kenneth (2004) ”Arkivpedagogik- med ett mångkulturellt perspektiv” i *Interkulturell pedagogik i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur

Bilden av arkiv. Rapport/ Arkiv- och informationsvetenskap vid Mitthögskolan, 1999

Gillham, Bill (2008), *Forskningsintervjun: Tekniker och genomförande* Lund. Studentlitteratur AB

Johansson, Patrik (2014) ”Att tolka spåren från det förflutna: Innebörder, lärande och meningsskapande av historisk källtolkning i gymnasiet”

Ketola, Anna & Sjöberg, Karin, Slutrapport: ”Nationellt uppdrag inom arkivpedagogik 2006- 2008”

Kvale, Steinar, Brinkmann, Svend (2009), *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Larsson, Staffan (1986) ”Kvalitativ analys: exemplet fenomenografi” Lund: Studentlitteratur.

Losman, Beate (1997) *Kommunarkiven som resurs för skolan*.
http://content.foreningshuset.se/KundMapper/7522/asf_1997_1_s57_112.pdf

Lundbäck, Karin (2012), *Arkiv för vem? En undersökning om arkivpedagogik och tillgängliggörande*. Masteruppsats i arkivvetenskap, Uppsala universitet: Inst. för ABM, 2012:124.

Läroplanen, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskolan 2011. Stockholm: Skolverket. (tillgänglig som elektroniskt resurs)

Mansfield, Petra (2014), *Arkivens dag – en bildande erfarenhet eller marknadsföring?* Masteruppsats i arkivvetenskap, Uppsala universitet: Inst. för ABM, 2014:128.

Ploom, Lennart & Månsson, Olle (2003), ”Arkiv angår alla”, *Arkiv, samhälle och forskning* 2003:2, s. 89-93.

Schwartz, Joan M. & Cook, Terry (2002), ”Archives, Records, and Power: The-Making of Modern Memory”, *Archival Science* vol. 2, s. 1-19.

Sjöberg, Karin (2007) *Krumelurer i arkiven- en pedagogisk resurs*.
Lund: Skånes Arkivförbund.

Sjögren, Eva & Lundström, Catarina (2004), *Historia på riktigt! - arkivpedagogik i praktiken*. Lund: Skånes Arkivförbund.

Säljö, Roger (2011), *Lärande och kulturella redskap*, Stockholm: Nordstedts akademiska förlag.

Theimer, Kate (2004) *Outreach: Inovative Practices for Archives and Special Collections*. Rowman & Littlefield Publishers

Ulfner, Helena (2001), *Arkivpedagogik - nödvändig verksamhet eller kostsam sandlådeverksamhet*. Magisteruppsats i arkivvetenskap, Uppsala Universitet: Inst. för ABM, 2001. Tillgänglig i fulltet via DiVa, URL: <http://www.diva-portal.org/>

Vygotsky, Lev (1978), *Mind in society* Camebridge. Harvard University Press.

Verneresson, Folke, (1999) ”*Undervisa om samhället*” Didaktiska modeller och lärarpuffattningar. Lund: Studentlitteratur

Bilaga 1

Frågor till arkivpedagog

Samarbetet med skolan

- Hur skulle du beskriva ert samarbete med skolan?
- Varför vill ni ha samarbete med skolan?
- Vem står för kontaktskapandet?
- Upplever ni att intresset att besöka arkivet är stabilt eller varierande?
- Är det samma skolor/lärare som åter kommer?
- Känner ni er nöjda med den efterfrågan som finns från skolor idag att besöka arkivet? Ifall större efterfrågan önskas, hur skulle ni vilja gå till väga att utöka samarbetet med skolor?
- Från de skolor som själva tar kontakt, hur har de fått reda på om er tror ni?
- Vilken roll spelar er hemsida?
- Hur upplever ni att elevernas kunskaper av arkiv ser ut innan studiebesöket?
- Vilken respons från lärare upplever du att ni får vid ett besök?
- Vilken respons under studiebesöket upplever du att ni får från eleverna?
- Vad skulle du säga vara utmaningen med arkivpedagogiska projekt?

Arkivmaterialet

- Hur resonerar du kring urvalet?
  - Hur tänker du kring val av stoff? Finns det någon tanke bakom?
  - Byter ni ut arkivmaterialet eller är det alltid samma? Vid byte, hur resonerar du då?
  - Förekommer det att lärarna har önskemål av arkivmaterialet?
- Vid fråga om ev. ert val att byta arkivmaterial eller önskemål från lärare, känner ni av att det går i trender?
- Rent generellt hur upplever ni elevernas respons på utvalt arkivmaterial?
  - Har ni märkt av om de återkommer i studiesyfte?

Frågor till lärare

- Innan ni besöker arkivet, hur förbereder/informerar ni om arkiv?

- Använder/förvaltar ni er av kunskaperna från arkivet senare i undervisningen? I sådana fall, på vilket sätt?
- Hänvisar ni till arkiv i undervisningen, i sådana fall hur?
- Uppsöker eleverna på egen hand arkivet efter ett studiebesök?
- Vad är elevernas reaktioner på ett besök på arkivet före under och efter besöket?
- Vilka fördelar/nackdelar finns att besöka arkivet med en klass?
- Finns det något som ni önskar mer av vid ett besök på arkivet? I sådana fall vad mer tillönskas?